

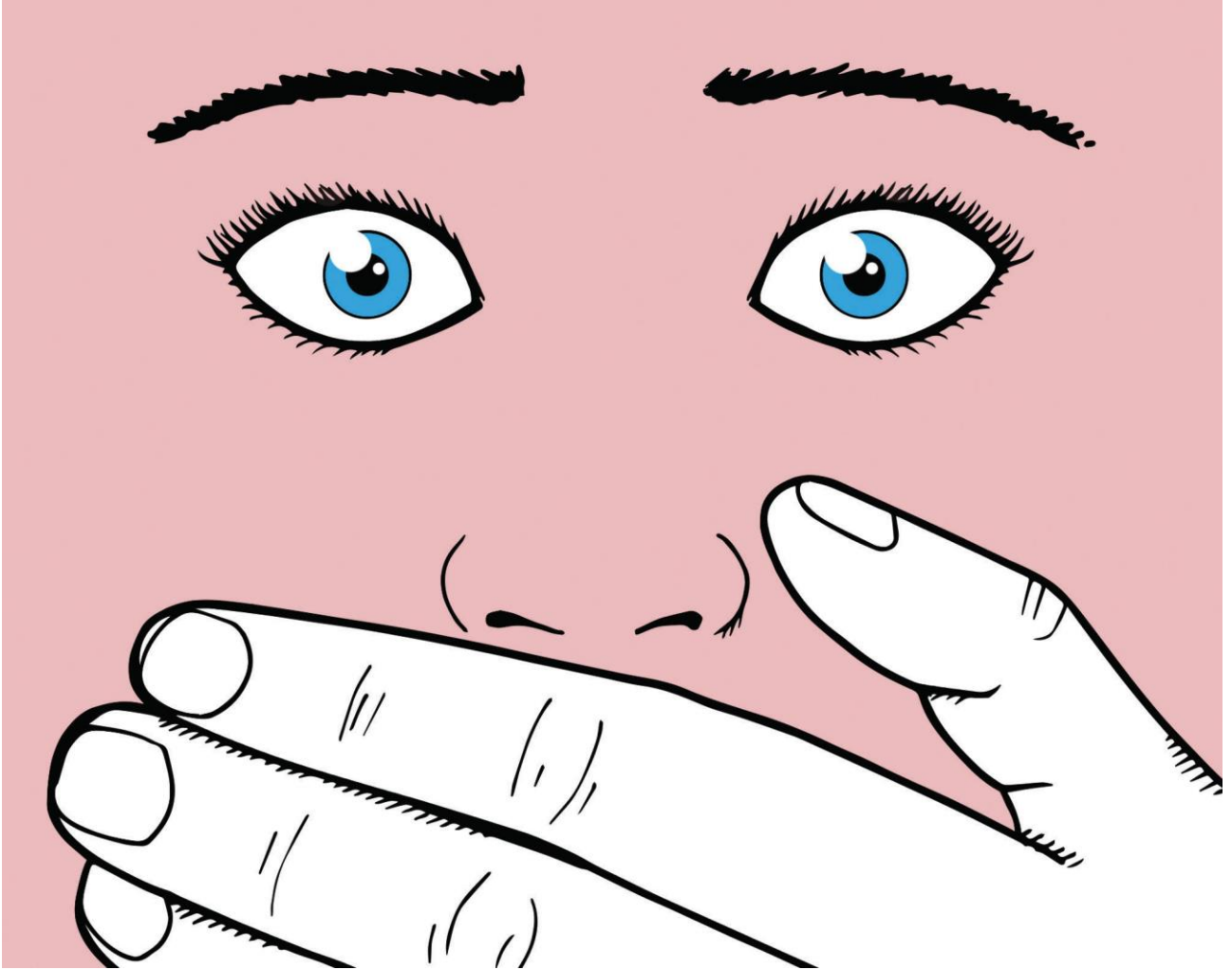

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura
association for the prevention of torture

Alıkonulma Yerlerinde Kadınlar:

toplumsal cinsiyete duyarlı izleme için bir rehber

Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi için bir Araç
İkinci basım

2015 yılında gözden geçirilen Mahpuslara Muameleye Dair BM
Asgari Standart Kurallarını (Nelson Mandela Kuralları) içermektedir.

**Alıkonulma Yerlerinde Kadınlar: toplumsal cinsiyete duyarlı izleme için bir rehber
(Women in detention: a guide to gender-sensitive monitoring)**

Penal Reform International ve Association for the Prevention of Torture (APT) bu çalışmayı kaleme aldığı için Tomris Atabay'a teşekkürlerini sunar.

Bu çalışma, Association for the Prevention of Torture ile birlikte, Penal Reform International'ın, Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Enstrümanı (EIDHR) ve Birleşik Krallık Hükümeti tarafından finanse edilen, *9 BDT Ülkesinde Sivil Toplumun İşkence ile Mücadele Kapasitesinin Artırılması* projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın, 2015 yılında revize edilen Mahpuslara Muameleye Dair BM Asgari Standart Kurallarını (Nelson Mandela Kuralları) içeren yeni basımı ve güncellenmiş hali Birleşik Krallık Hükümeti tarafından sağlanan mali destekle olanaklı olmuştur.

Bu belgenin içeriği tamamen Penal Reform International sorumluluğundadır ve herhangi bir şekilde Avrupa Birliği ya da Birleşik Krallık Hükümeti'nin tutumunu yansıttığı değerlendirilmemelidir.

Bu yayın ticari amaçlarla kullanım ya da satış hariç, kısmen ya da bütün olarak gözden geçirilebilir, özetlenebilir, yeniden basılabilir ve çevirisi yapılabilir. Yayın metnine yapılacak her türlü değişiklik Penal Reform International tarafından onaylanmalıdır. Yayının kullanılması halinde Penal Reform International'a ve bu yayına atıfta bulunulmalıdır. Sorularınız için: publications@penalreform.org.

Kapak tasarımı: John Bishop, Yara Kassem'in özgün illüstrasyonundan yararlanılmıştır.

Penal Reform International
1 Ardleigh Road, London
N1 4HS, Birleşik Krallık
Tel: +44 (0)207 923 0946
E-posta:
publications@penalreform.org
www.penalreform.org

Association for the Prevention of Torture
PO Box 137
CH-1211 Cenevre 19, İsviçre
Telefon: +41 (22) 919 21 70
E-posta: apt@apt.ch
www.apt.ch

ISBN 978-1-909521-50-6

İkinci basım © Penal Reform International 2015.

İlk yayın tarihi 2013.

Türkçe Çeviri: Işıl Demirakın

Penal Reform International (PRI) (Uluslararası Ceza Reformu) dünya çapında ceza adaleti sistemi sorunlarına adil, etkili ve orantılı çözümler geliştiren ve sunan bağımsız bir sivil toplum örgütüdür.

Biz, hapisane yerine suçluların rehabilitasyonunu destekleyen alternatifleri destekliyor ve mahpusların adil ve insani muamele görme haklarını savunuyoruz. İşkencenin önlenmesi ve ölüm cezasının kaldırılması kampanyaları yapıyoruz ve kanunla ihtilafa düşen çocuk ve kadınlar için adil ve uygun çözümlerin geliştirilmesi için çalışıyoruz.

Şu anda Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Sahra-altı Afrika, Doğu Avrupa, Orta Asya ve Güney Kafkaslar'da devam eden programlarımız var ve Güney Asya'da ortaklarımızla çalışıyoruz.

Aylık e-bültenimize abone olmak isterseniz, lütfen www.penalreform.org/keep-informed adresine kaydolun.

İçindekiler

Giriş	2
İzleme organları bu konuya neden bakmalı?	4
Kavramlar	5
1. Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması	5
2. Ayrımcılık ve kadınlara karşı şiddet	5
Risk etkenleri ve risk azaltan tedbirler	7
1. Riski artıran bazı bağlamlar	7
a. Toplumsal bağlam	7
b. Mevzuat bağlamı	7
2. Riski artıran bazı dönemler	8
a. Gözaltı ve tutuklu yargılama	8
b. Nakil	8
3. Riski artıran ya da fiziksel veya zihinsel acı çekilmesine neden olan bazı politika ve uygulamalar	9
a. Kabul sırasında yetersiz düzeyde koruyucu teminat ve değerlendirmeler	9
b. Sağlık muayenelerinin doğası ve kapsamı	9
c. Kadın ve erkek mahpusların ayrılmaması	10
d. Erkek çalışanlar ya da karma çalışanlar tarafından gözetim	11
e. Arama politikaları ve uygulamaları	11
f. Hücre hapsi/ disiplin amaçlı tecrit	13
g. Kısıtlama araçlarının uygun olmayan ya da gereksiz kullanımı	13
h. Toplumsal cinsiyete özgü hijyen, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinin yeterince sağlanmaması	14
i. Aile ile temasın yeterince sağlanmaması	15
j. Bakım gerektiren çocukları hapisanedeki annelerinden ayırma konusunda uygunsuz kararlar	16
k. Koruma amaçlı alıkonulma	16
4. Daha fazla risk altında olan bazı kadın kategorileri	17
a. Kız çocukları	17
b. İnsan ticareti mağdurları ve seks işçileri	17
c. Ruh sağlığı desteğine ihtiyaç duyan kadınlar	18
d. Yüksek risk altındaki diğer gruplar	18
Bu konuyu ele almak için izleme organlarının ne gibi özellikleri olmalıdır?	19
Tavsiye edilen okumalar	20

Giriş

Bu çalışma, özgürlüğünden mahrum bırakma yerlerinin dış denetiminden sorumlu izleme organları için hazırlanmıştır. Özgürlüğünden mahrum bırakılmış kadınların karşılaştıkları işkence ve kötü muamele risklerini ve bu türden riskleri azaltmak için alınabilecek tedbirleri özetlemektedir. Çalışmanın odak noktası ceza adaleti sistemindeki kadınlar olsa da, içinde yer alan tartışmalar psikiyatri kurumları ve göçmen alıkoyma merkezler benzeri kadınların özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları diğer yerler için de geçerlidir.

Bu çalışma yalnızca kadınlara odaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalabilen erkeklerin, özellikle de cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle toplumsal olarak kabul edilen cinsiyet rollerine uymayan erkeklerin¹ karşılaştıkları riskler hakkında bir tartışmaya yer vermemektedir. Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylerin (LGBT) özgürlüklerinden mahrum olmaları durumunda karşılaştıkları risklere dair bir inceleme genel anlamıyla bu çalışmada yer almamaktadır. Her ne kadar kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları yerle daha geniş bağlam arasındaki bağlantılar, bu ikisi arasındaki ilişkinin hassasiyeti nedeniyle, konuyla ilgili olsa da bu çalışma ayrıca özel ya da kamusal alanda kadınların karşılaştıkları riskleri ele almamaktadır. Bu sayede, çalışmanın dikkat çekilmesi gereken konulara dair bütüncül bir anlayışın geliştirilmesine katkıda bulunması umulmaktadır.

Kadın Mahpuslara Muamele ve Kadın Suçlulara Yönelik Hapis Dışı Tedbirlere dair BM Kuralları'nın (Bangkok Kuralları)² benimsenmesi, ceza adaleti sisteminde kadınların toplumsal cinsiyetlerine özel ihtiyaçlarının tanınması ve kadınların kötü muamele ve işkence risklerine karşı korunma teminatlarının getirilmesi konusunda önemli bir ileri adımı temsil etmektedir. Bangkok Kuralları, izleme organlarının alıkonulma yerlerindeki kadınlara dair sorumluluklarını yerine getirmeleri için önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.³

Bangkok Kuralları'nın başlığından da anlaşılacağı üzere ceza adaleti bağlamında müzakere edilip kabul edildiği unutulmamalıdır. Ancak, Bangkok Kuralları'nın Giriş kısmındaki paragraf 14'te 'Mevcut kuralların I. Kısmı [Kurallar 1-39] (...) ceza ya da hukuk davalarında, henüz yargılanmamış ya da hapis cezası

hükmedilmiş kadın mahpuslarla birlikte hakkında bir hakim tarafından "güvenlik tedbiri" ya da düzeltici tedbir kararı verilmiş kadınlar dahil özgürlüğünden mahrum bırakılan tüm kadın kategorileri için geçerlidir' denmektedir. Ayrıca, Kuralların benimsenmesi, daha genel anlamıyla, alıkonulan kadınların toplumsal cinsiyete duyarlı muamele görmeleri konusunda bilgilendirici bir temel sunmaktadır.⁴ Örneğin, sığınmacıların alıkonulmalarına dair standartlar hakkındaki UNHCR (BMMYK) rehber ilkeleri de Bangkok Kuralları hükümlerine göndermede bulunmaktadır.⁵

İzleme organları, çalışmalarında Bangkok Kuralları'nı bir referans noktası olarak kullanırken, kadınların cezaevlerinde karşılaştıkları risklerin⁶ genellikle toplumdaki daha genel bir anlayışsızlık, önyargılı tutumlar ve ayrımcı uygulamaların bir yansıması olduğunu akılda tutmalıdır. Suç Önleme ve Ceza Adaleti Alanında Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması konusunda Güncellenmiş Örnek Stratejiler ve Pratik Tedbirler'in giriş kısmında belirtildiği üzere: 'Kadına karşı şiddet genellikle toplumsal değerler, kültürel örüntüler ve uygulamaların içine yerleşmiştir ve bunlarla desteklenir. Ceza adaleti sistemi ve yasa koyucular bu değerlerden muaf değildir ve bu nedenle kadına karşı şiddeti diğer şiddet biçimleriyle her zaman aynı ciddiyette ele almamaktadırlar...'⁷

Bu nedenle, kadınların özgürlüklerinde mahrum bırakıldıkları yerlerde kötü muamele ve işkence konusunda karşılaştığı yüksek risk sadece bu yerlere odaklanarak çözülemez. Alıkonulan kadınların kırılabilirliğinin temel nedenleri genellikle hapisane duvarlarının dışındadır ancak bu kırılabilirlik kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları yerlerde yoğunlaşmaktadır.

Başta toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olmak üzere kadınların işkence ve kötü muameleye olan kırılabilirliklerine ek olarak, kadınların toplumsal cinsiyetlerine özel ve alıkonulma yerlerinde nadiren karşılanan (örn. özel sağlık ihtiyaçları) veya sadece alıkonulma yerinde olmalarından dolayı ciddi ölçüde ağırlaşan (örn. kadınların mahpusluğuna dair damgalama nedeniyle aileleri tarafından terk edilebilmeleri) bazı ihtiyaçları bulunmaktadır. Kadın mahpusların çocuklarının bu bağlamda ayrıca ele alınması gerekmektedir;

1. Bkz. BM İşkenceye Karşı Komite Genel Yorum No.2, CAT/C/GC/2, 24 Ocak 2008, para. 22.

2. BM Genel Kurulu tarafından 21 Aralık 2010'da kabul edilmiştir, A/RES/65/229.

3. İşkenceyi Önleme Alt-komitesi (SPT) çok sayıda ülke raporunda Bangkok Kurallarına göndermede bulunarak, ilgili Devletlere ülkenin hapisanelerindeki koruma tedbirleri ve alıkonulma koşullarının Bangkok Kuralları ile uyumlu olması tavsiyesinde bulunmuştur. Bkz. örneğin CAT Sri Lanka Raporu, 8 Aralık 2011, CAT/C/LKA/CO, para. 14; CAT Belarus Raporu, 7 Aralık 2011, CAT/C/BLR/C/O/4, para. 20.

4. Bangkok Kurallarının alıkonulan LGBTİ bireylerin karşılaştıkları özel riskleri ele almadığı belirtilmelidir. Lütfen bkz. PRI/ APT, *LGBTI persons deprived of their liberty: a framework for preventive monitoring*, İkinci basım, 2015.

5. UNHCR, *Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Geçerli Kriter ve Standartlar ve Alıkonulmaya Alternatifler hakkında Rehber İlkeler*, 2012, Rehber İlike 9.3, s. 37. <http://www.unhcr.org/505b10ee9.html>

6. 'Hapishane' sözcüğü kullanıldığında polis gözaltı yerleri, tutuklu yargılananların tutuldukları yerler ve hükümlülerin bulunduğu ceza infaz kurumları dahil tüm alıkonulma yerlerine gönderme yapılmaktadır.

7. A/RES/65/228, Ek, para. 3.

genellikle çocuklara asıl bakan kişiler kadınlardır ve bakıma muhtaç çocuklar gerek annelerinden ayrıldıklarında gerekse onlarla birlikte kapatıldıklarında ciddi zarar görmektedir. Bu nedenle, Bangkok Kuralları⁸ doğrultusunda bu durumdaki çocukların yüksek yararlarının dikkate alınması ve hamile kadınlar ya da bakılması gereken çocukları olan anneler söz konusu olduğunda tutukluluk ya da hapis yerine başka seçeneklerin sunulması ihtiyacı giderek önem kazanmaktadır.

Bazı durumlarda kadınların toplumsal cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarının dikkate alınmaması zalimane, insanlık dışı veya küçük düşürücü muameleye karşılık gelebilir ya da zalimane, insanlık dışı veya küçük düşürücü muameleye dönüşebilir. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ya da Cezalandırmanın Önlenmesi Alt Komitesi (SPT) bu konuyu, 'önleyici çalışmanın kapsamı geniş [olduğu]... ve denetlenmemesi halinde özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerin herhangi bir biçimde istismarının işkence ya da diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye⁹ dönüşebileceği şeklinde ele almıştır. SPT bu geniş yaklaşımın Ulusal Önleme Mekanizmalarının (UÖM'ler) çalışmalarına yansımaları tavsiyesinde bulunmaktadır.¹⁰

UÖM'lerin yetki alanında, özgürlüklerinden mahrum kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ya da cezalandırmaya karşı korunmalarının güçlendirilmesi bakış açısıyla, bu kişilere yönelik muamelenin düzenli olarak incelenmesi yer almalıdır.

UÖM'ler özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerin koşullarını ve gördükleri muameleyi iyileştirme amacıyla ilgili makamlara tavsiyede bulunma; ilgili BM normlarını dikkate alarak işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ya da cezalandırmayı önleme ve bu bağlamda mevcut ya da taslak düzenlemeler hakkında öneri ve gözlemlerini sunma görevine sahiptir.¹¹ Alıkonulma yerlerine yapılacak ziyaretlerin UÖM'lerin birinci elden bilgi edinmelerini sağladığının altının çizilmesi önemlidir, ancak bu bütüncül bir önleme stratejisinin sadece ilk aşamasını oluşturur. Sürdürülebilir iyileştirmelere katkıda bulunmak için UÖM'lerin alıkonulma yerlerinde tespit edilen olguların ötesine geçerek karşılaşılan zorlukların altındaki olası nedenleri bulmaları beklenir.¹²

Bu çalışma, kadınların işkence ve kötü muameleye maruz kalma risklerini, bu riskleri artıracak özel koşulları ve her türlü alıkonulma yerinde kadınların işkence ve kötü muamele görmelerini önlemek için hangi tedbirlerin alınabileceğini ortaya koyarak, başta UÖM'ler olmak üzere tüm izleme organlarının etkinliklerine toplumsal cinsiyete özgü meseleleri dahil etmeleri konusunda yardımcı olmayı amaçlamaktadır. İzleme organlarının bu çalışmayı kullanarak izleme etkinliklerinde toplumsal cinsiyet bakış açısını anaakımlaştırmaları ve alıkonulma yerlerindeki kadınlar hakkında tematik raporlar veya incelemeler yapmaları teşvik edilmektedir.

8. Bkz., örneğin, Çocuğun Hakları ve Refahı üzerine çalışan Afrika Uzmanlar Komitesi, Genel Yorum No. 1 (Çocuğun Hakları ve Refahı hakkında Afrika Şartı Madde 30) 'Children of incarcerated and imprisoned parents and primary caregivers', 2013.

9. SPT, İlk yıllık raporu, (Şubat 2007 - Mart 2008), CAT/C/40/2, 14 Mayıs 2008, para. 12.

10. Optional Protocol to the UN Convention against Torture Implementation Manual (BM İşkenceye Karşı Sözleşme Seçmeli Protokolü Uygulama Kılavuzu), Gözden geçirilmiş basım, Inter-American Institute for Human Rights (IHR), Association for the Prevention of Torture (APT), (2010) s. 28 http://www.apr.ch/content/files_res/opcat-manual-english-revised2010.pdf.

11. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ya da Cezalandırmaya Karşı Sözleşme Seçmeli Protokol (OPCAT), Madde 19.

12. OPCAT Uygulama Kılavuzu, Gözden geçirilmiş basım, aynı yer, s.234.

İzleme organları bu konuya neden bakmalı?

Alıkonulma yerlerinde kadınların karşılaştıkları özel kötü muamele ve işkence riskleri günümüze dek pek az dikkat çekmiştir. Kadınlara yönelik şiddetin azaltılması çabaları özel ya da kamusal alana odaklanmaktadır ve özgürlüklerinden mahrum bırakılan kadınların karşılaştıkları toplumsal cinsiyete dayalı şiddete fazla dikkat sarf edilmemektedir. Her ne kadar alıkonulma yerlerinde işkence ve kötü muamele, genel olarak, önemli bir endişe konusu olsa da, meselenin toplumsal cinsiyete özgü boyutu yeterince tartışılmamış ya da araştırılmamıştır.

İşkenceye Karşı Komite (CAT), 2 numaralı Genel Yorum'da, kadınlar açısından Sözleşmenin uygulanması konusunda Devlet raporlarındaki bilgi eksikliğini vurgulayarak işkencenin önlenmesinde toplumsal cinsiyetin önemli bir etken olduğunun altını çizmiştir.¹³

SPT, 2015 yılındaki sekizinci yıllık raporunda 'toplumsal cinsiyete özgü bakış açılarının yeterince tartışılmadığını ve özellikle alıkonulan kadınların karşılaştıkları işkence ve kötü muamele çok az dikkat çekmekte' olduğunu belirtmiştir. Alt-komitenin ziyaretleri sırasında tespit ettiği endişe verici durumlara dair örnekler arasında şunlar yer almaktadır: 'trans bireylere karşı gerçekleştirilenler dahil cinsel şiddetin işkence olarak kullanılması; cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları dahil, sağlık hakkına yeterince dikkat edilmemesi; hamile kadınların ve kadınlarla yaşayan çocuklarının güvencesiz ya da riskli durumu; kadınların ve erkeklerin ayrı tutulmasına dair kurula uyulmaması;

kadın infaz koruma memurlarının azlığı; bedenün özel bölgeleri dahil, invazif arama uygulaması; kişinin herkesin önünde çıplak bırakılması uygulaması; Çalışmaya, eğitime ve rekreasyonel etkinliklere erişimde ayrımcılık; bir ceza yöntemi olarak, mahpusların birbirini ziyareti ve çocuklarıyla teması dahil, akrabalarla temas konusunda kısıtlamalar'.¹⁴

İzleme organları, bu açığın kapatılmasında ve hükümetlerinin bu yönde hareket etmelerini teşvik etmede önemli bir rol oynayabilir. Bunu, kadınların kötü muamele ve işkenceye karşı korunmasını iyileştirmek için, Bangkok Kuralları hükümleri doğrultusunda, kadınların tutuldukları yerlerdeki riskleri ve varsa yetkililerce ortaya konan güvenceleri değerlendirerek ve hükümetlerine ve ilgili tüm kilit aktörlere tavsiyede bulunarak yapabilirler.

Önleme görevlerine dair bütüncül bir anlayışla kadınların karşı karşıya oldukları riskleri incelemeye, izleme organları sorunların ana nedenlerini bulmaya çalışarak alıkonulma yerlerinde tespit edilen olguların ötesine geçebilirler. Bir alıkonulma yerine yapılan ziyarette karşılaşılan bir sorun dış etkenlerden kaynaklanıyor olabilir ve bu nedenle izleme organlarının aynı zamanda hukuki çerçeveyi, ceza adaleti politikalarını ve uygulamalarını analiz etmeleri esastır.¹⁵ Bu tür bir yaklaşıma dair bazı örneklerle bu çalışmada yer verilmiştir.

13. CAT/C/GC/2, 24 Ocak 2008, para. 22.

14. SPT Sekizinci Yıllık Raporu, 26 Mart 2015, CAT/C/54/2, para. 63.

15. OPCAT Uygulama Kılavuzu, Gözden geçirilmiş basım, aynı yer, s.23

Kavramlar

1. Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 'toplumsal cinsiyet' terimini toplumsal olarak inşa edilen roller, davranışlar, etkinlikler ve belli bir toplumun kadınlara ve erkeklere uygun olduğunu düşündüğü özellikler olarak tanımlamaktadır.¹⁶ Bir kişinin dişi ya da eril olarak cinsiyeti bir biyolojik olgu olarak her kültürde aynı iken, toplumda kişinin 'kadın' ve 'erkek' toplumsal cinsiyet rolü açısından cinsiyetin anlamı kültürler arasında çok farklılık gösterebilir.¹⁷ Sosyolojik açıdan 'toplumsal cinsiyet rolü' farklı kültürlerin cinsiyetlere atfettikleri özellikler ve davranışlara karşılık gelir.¹⁸

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler tüm toplumlarda farklı derecelerde görülmekte; yaşamın pek çok alanında kadınlar erkeklerden daha az iktidara ya da güce sahip olmaktadır. Bu güç dengesizliği, dini ya da kültürel normlar benzeri diğer etkenlerin kadına daha düşük bir statü verdiği toplumlarda keskinleşmektedir. Bu türden güç dengesizlikleri veya kültürel tutum ya da inançlar dışarıdaki toplumu daha keskin hatlarla yansıtan kapalı ortamlarda sıklıkla daha da yoğunlaşır.

'Toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması' terimi, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin (ECOSOC) 'Birleşmiş Milletler sisteminin tüm politika ve programlarında toplumsal cinsiyet bakış açısının anaakımlaştırılması' kararını aldığı 1997 yılında, Birleşmiş Milletler politika söyleminden çıkmıştır. Konsey, toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasını 'toplumsal cinsiyet meselelerinin eşitsizlikleri azaltmayı sağlamak amacıyla politika, program ve projelerin analizi, formülasyonu ve izlenmesine entegre edilmesi' olarak tanımlamaktadır.¹⁹

Toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması kavramı, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları yerlerdeki politika ve programlara uygulandığında büyük önem taşır. Toplumsal tutum ve güç yapılarının yoğunlaşmış şekilde yansıtıldığı bu kapalı ortamlarda, kadınların güçsüzlüğü veya güçsüzlük hissi artar. Aynı zamanda, hatta bir açıdan paradoksal olarak, kadınların toplumsal cinsiyete özgü ihtiyaçları toplumun geneline kıyasla daha az tanınır, çünkü alıkonulma yerleri, bu ihtiyaçlardan çocuk doğurma ve hamilelik ile ilgili olanlar dışında kalanlara pek az değer verilen erkek egemen dünyalardır.

Kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları yerlerde toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması, sadece bu yerlerde tutum, politika ve uygulamaları değiştirmeyi değil, aynı zamanda kalıcı değişim için toplumun genelinde de bunları yapmayı kapsayan uzun vadeli bir süreçtir. Buna rağmen, belirli kanun, politika, usul ve uygulamaların değiştirilmesi, kadınların işkence ve kötü muameleden korunması üzerinde gerçek ve hızlı bir etkiye sahip olabilir.

Her durumda, çalışanların işkence ve kötü muamelelerin yasaklanması konusunda eğitilmesi, kötü muamele ortaya çıktığında şikayetlerin bağımsız bir şekilde soruşturulması ve failerin adaletin önüne getirilmesi, kadınlar dahil, özgürlüğünden mahrum bırakılmış herkesin işkence ve kötü muameleye karşı korunmasında esastır. Bu nedenle, izleme organlarının, eksiklikleri değerlendirip tavsiye geliştirmek için Bangkok Kuralları'nı²⁰ esas alarak kadınların tutuldukları kurumlardaki çalışanların eğitimine bakması tavsiye edilir.

2. Ayrımcılık ve kadınlara karşı şiddet

Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Madde 1, 'kadına karşı ayrımcılık' terimini 'siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama' olarak tanımlamaktadır'.

Kadınlara yönelik en uç ayrımcılık biçimi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, yani 'kadına kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı şiddeti kapsar. Bu fiziksel, zihinsel ve cinsel zarar ve acı çektirme, bu tür eylemlerle tehdit, zor kullanma ve diğer türlü özgürlüğünden mahrum bırakma biçimlerini içermektedir.²¹ Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kötü muameleye ve koşullara ve şiddetin doğasına bağlı olarak işkenceye karşılık gelir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin en ağır biçimlerinden biri tecavüzdür.

Kadınlar, özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları yerlerde, itirafta bulunmalarının sağlanması, aşağılanma ya da insanlıktan çıkarılma ya da tamamen güçsüz kalmalarını istismar etmenin bir aracı olarak tecavüze maruz bırakılabilirler

16. Bkz. <http://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/gender-definition/en/>

17. Ann-Maree Nobelius (23 Haziran 2004). 'What is the difference between sex and gender?'. Monash Üniversitesi. <http://www.med.monash.edu.au/gendermed/sexandgender.html>. <erişim tarihi 24 Kasım 2015>.

18. 'What is the difference between sex and gender?' Monash Üniversitesi, aynı yer.

19. E/1997/66, 12 Haziran 1997.

20. Bangkok Kuralları, Kural 29 - 35.

21. CEDAW Genel Tavsiye No. 19, para. 6.

Tecavüz aynı zamanda kadın mahpusların mal ve imtiyazlara erişimlerini veya en temel insan haklarını kullanmaları karşılığı sağlamaya zorlandıkları cinsel hizmetler biçimde olabilir. Buna ek olarak, bazen infaz koruma memurlarının suç ortaklığıyla kadınların erkek mahpuslar tarafından cinsel istismarı söz konusu olabilir.

Kamu görevlileri tarafından ya da onların isteği veya rızası/bilgisi dahilinde gerçekleştirildiğinde tecavüzün işkence olduğu, İşkence Özel Raportörleri ve bölgesel içtihat dahil, yaygın şekilde kabul edilmektedir.²² Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi kararlarına göre de, belirli kriterler karşılandığında, tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimleri işkencedir.²³

Tecavüz edilen kadınlar, sadece travmayı ve bu şiddet fiilinin neden olduğu potansiyel hamilelik ve diğer sağlık sorunlarını aşmak değil, aynı zamanda olaydan kaynaklanan utançla ve başta kültürel, geleneksel veya dini normlar nedeniyle kadınlara karşı ayrımcılığın yaygın olduğu toplumlar dahil çoğu toplumda tecavüz edilen kadınların yaşadığı üzere damgalanma ile de başa çıkmak zorunda kalır. Alıkonulma yerinde tecavüz edilen çoğu kadın, bu ve yetkililerin şikayetlerine uygun yanıtı vermemesi ve hatta misilleme yapmaları korkusu benzeri başka nedenlerle bu olayları bildirmemeyi seçer.

Kadınlara karşı hapsedildikleri yerlerdeki şiddet, tecavüze ek olarak başka birçok fiili içerir. Diğerlerinin yanı sıra bunların arasında tecavüz tehditleri, dokunma, cinsel içerikli aşağılama ve hakaretler, hamile kadınlar üzerinde mekanik kısıtlayıcıların kullanılması ve bekaret testi yer almaktadır. Diğer uygulamalar, nasıl gerçekleştirildiklerine, neden gerçekleştirildiklerine ve bu durumun sıklığına bağlı olarak kötü muameleye karşılık gelebilir. Bu uygulamalar daha ayrıntılı bir biçimde bir sonraki bölümde ele alınmaktadır.

Kadınlar hapishanelerde hem toplumsal cinsiyetleri hem de dünyadaki tüm hapishane sistemlerinde bir azınlık olmaları nedeniyle, genellikle ayrımcılığa uğrar; kadınlar çoğu ülkede genel hapishane nüfusunun yalnızca %2-9'unu oluşturur.²⁴ Bu yüzden, kendilerine has ihtiyaçları politika ve program geliştirmede dikkate alınmaz ve özel güvenlik ihtiyaçları sıklıkla göz ardı edilir. Sadece kadınlara tahsis edilen hapishanelerde ihtiyaçlarına bir az daha fazla dikkat edilse de, merkezi yönetim düzeyinde bu tür hapishaneler için kadınların toplumsal cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan stratejiler, politikalar, programlar ve bunlara uygun bütçeler konusunda hala yeterli çaba sarf edilmemektedir. Ek olarak, sadece kadınların bulunduğu hapishanelerin çoğu, az sayıda kadın mahpus bulunması nedeniyle, genellikle kadınların evlerinden uzaktadır. Bu yüzden, kadınların birincil ihtiyaçlarından olan aile bağlarını korunması ciddi ölçüde zarar görmektedir.

Toplumsal cinsiyete özgü program ve hizmetlere erişim ve aile bağlarının korunması konularında ayrımcılık, her zaman kötü muamele olarak nitelendirilmez, ancak bazı koşullarda bu türden ayrımcılıklar kötü muameleye dönüşebilir.

Kadınlara karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW), 2001 tarihli bir bireysel şikayet kapsamında kadına karşı ayrımcılığın kadınları orantısız olarak etkileyen kötü muameleyi ve aynı zamanda (Bangkok kurallarına da atıfla) kadınlara özgü ihtiyaçları ele almayan alıkonulma koşullarını kapsadığını ortaya koymuştur. Komite tarafından ele alınan dosyada, diğer sorunlu meselelerin yanı sıra, alıkonulan kadın hapisnede kadınların barınması için ayrılmış iki hücreden biri olan yer altındaki soğuk bir hücrede tutulmuş, gözaltına alınan erkekler ise üst katlarda barındırılmıştır.²⁵

22. A/HRC/7/3, 15 Ocak 2008, para 34. Bkz. ayrıca, *Savcı/ Zdravko Mucic aka 'Pavo', Hazim Delic, Esad Landzo aka 'Zenga', Zejnil Delalic (Karar)*, IT-96-21-T, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY), 16 Kasım 1998, para. 480 – 493, bir işkence türü olarak tecavüze dair ayrıntılı bir tartışma ve bu tanımı kullanan bölgesel organlar hakkında, erişim için: <http://www.refworld.org/docid/41482bde4.html> <erişim tarihi 24 Kasım 2015>.

23. *Savcı/ Zdravko Mucic aka 'Pavo', Hazim Delic, Esad Landzo aka 'Zenga', Zejnil Delalic (Karar)*, IT-96-21-T, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY), 16 Kasım 1998, para 496. Tecavüzün uluslararası tanımında tecavüz fiilinin cinsel organ yolu ile penetrasyonla sınırlandırılmadığı unutulmamalıdır. Bkz. a.g.e, para. 478, erişim için: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/41482bde4.html> <erişim tarihi 1 Ekim 2012>; Uluslararası ceza mahkemelerinde tecavüz olarak kovuşturulabilecek cinsel şiddet suçları arasında oral seks ve nesne ya da saldırganın herhangi bir uzvuyla vajinal veya anal penetrasyon yer almaktadır. Bkz. A/HRC/7/3, 15 Ocak 2008, para 35.

24. UNODC, *Handbook for Prison Managers and Policymakers on Women and Imprisonment*, 2014, s.2.

25. BM Kadınlara karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW), *Bildirim No. 23/2009, Inga Abramova - Belarus*, 27 Eylül 2011, CEDAW/C/49/D/23/2009, erişim için: www.unhcr.org/refworld/docid/4fd6f75a2.html.

Risk etkenleri ve risk azaltan tedbirler

Kadınlar, bazı bağlamlarda, bazı zamanlarda ve alıkonulma yerlerindeki bazı politika, uygulama ve koşulların bir sonucu olarak artan riskle karşılaşmaktadır. Buna ek olarak, bazı kategorilerdeki kadınlar özellikle kırılgandır. Kadınlar için özel riskleri temsil eden bazı kilit etkenler aşağıda tartışılmaktadır.

Mahpuslara Muameleye dair Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar'da, Kural 2(2)²⁶ 'hapisane yönetimleri, özellikle hapisane ortamındaki en kırılgan kategoriler dahil, mahpusların bireysel ihtiyaçlarını dikkate alır' ve 'özel ihtiyaçları olan mahpusların haklarını koruyacak ve destekleyecek tedbirlerin alınması şarttır ve bu tedbirler ayrımcılık olarak değerlendirilmez' demektedir.

1. Riski artıran bazı bağlamlar

a. Toplumsal bağlam

Öncelikle, toplumda kabul gören davranış ve tutumların, aynı toplumun bir parçası olan, aynı kültürü, değerleri ve önyargıları paylaşan kişilerin oluşturduğu dış dünyanın bir mikro kozmosu olan hapisanelere de yansıdığını tekrar etmek önemlidir. Önceki İşkence Özel Raportörü tarafından belirtildiği üzere, failerin adaletin huzuruna çıkarılmaları ve mağdurların korunması konusunda sistemsel başarısızlık ve ayrımcı yasaların bulunması ile birlikte, toplumun kadınlara aşağı bir statü verildiği görmezden gelmesi ve hatta bunu desteklemesi hapisaneler dahil yaşamın tüm alanlarında kadınların fiziksel ve ruhsal olarak acı çekme riskiyle²⁷ karşılaşmalarını artıran koşulları yaratmaktadır.

Bu türden bir toplumsal tutuma tipik bir örnek, bazı ülkelerde polise şiddet olaylarını bildiren kadınların evlerine genellikle hiç bir şey yapılmadan geri dönmeleridir, bunun nedeni ev içi şiddetin kolluk görevlileri dahil toplum tarafından aile içi bir sorun olarak görülmesidir. Bir soruşturma yürütülürken etkisiz ve adil olmayan soruşturma mekanizmalarına ve ev içi şiddetin mahrem bir mesele olduğuna dair kökü derinlere işlemiş tutumlara bağlı olarak, Devlet genellikle mağdurlara adalet sağlama konusunda başarısız olur. Mağdurlar genellikle soruşturmaların doğası ya da yöntemleri nedeniyle yeniden mağdur

hale getirilir. Bu türden tutum ve önyargıların bulunduğu, failerin sürekli olarak fillerinden sorumlu tutulmaktan kaçınılabildikleri ve kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları yerlerde bunun normal görüldüğü, kadınların kırılganlıklarının daha da akut hale geldiği ve en asgari denetimlerin bile bulunmadığı toplumlarda, kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı şiddet başta olmak üzere çok daha yüksek kötü muamele ve işkence riski ile karşı karşıyadır.

b. Mevzuat bağlamı

Alıkonulma ile doğrudan ilgisi olmayan çeşitli yasaların kadınların karşılaştıkları riskler üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bunların arasında; kadınlara karşı ayrımcılık yapan²⁸ ve tutuklu yargılama ya da cezalar karar verirken mahkemelerin kadınların arka planını dikkate almasına izin vermeyen ceza ve ceza muhakemeleri usulü kanunları;²⁹ mağdurlara yeterli koruma sağlamayan ve hatta ikinci defa mağdurlaştırılmalarına neden olacak şekilde kovuşturulmalarına ve hapis cezası almalarına neden olan insan ticareti ile mücadele kanunları; hapisaneler hakkında kadınların toplumsal cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarını göznetmeyen mevzuat ve kurallar; yasadışı göçmenler veya sığınmacıların sürekli alıkonulmasına yol açan ve kadınların özel ihtiyaç ve güvenlik gereksinimlerini dikkate almayan kanunlar ve kadınların psikiyatri kurumlarına kapatılmalarına ve bu kurumlarda kadınların özel kırılganlıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate almayan yönetimler dair kanunlar ve kurallar yer almaktadır.

Mevzuat değişikliği, kadınları işkence ve kötü muameleye karşı koruma konusunda tek başına yeterli olmasa da, bu önemli bir başlangıç noktasıdır. Toplumda tutumlar, önyargıların ve ayrımcı yasaların değiştirilmesi uzun bir süreç gerektirir. Bunun için; sivil toplumun yasal reformlar meselesi dahil lobi yapması, halkı bilinçlendirme kampanyaları yürütmesi, alıkonulma yerlerindeki kadınlar dahil, kadınların yaşadıkları şiddet ve ayrımcılık ile bunun kadınların kendileri, aileleri ve toplum için zararlı olan uzun vadeli etkileri konusunda sistemli raporlar hazırlaması gibi konularda eşgüdümlü çabalara ihtiyaç duyulur.

26. BM Suç Önleme ve Ceza Adaleti Komisyonu tarafından 22 Mayıs 2015 tarihinde benimsenen 9 Eylül 2015 tarihinde Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından onaylanan gözden geçirilmiş Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muameleye dair Standart Asgari Kurallar (Nelson Mandela Kuralları), UN-Doc. E/ RES/2015/20, 5 Kasım 2015 tarihinde BM Genel Kurulu Üçüncü Komite toplantısında kabul edilmiştir, UN-Doc. A/C.3/70/L.3 (basım aşamasında bu karar, BM Genel Kurul oturumunda görüşülmek üzere bekliyordu).

27. A/HRC/7/3, 15 Ocak 2008, para. 29.

28. Yasaların kadınların karşılaştıkları riskleri etkileyebilecekleri yollara dair uç bir örnek, bazı ülkelerde dini yasaların belli yorumlarına uyulma biçiminde görülmektedir ve tecavüzün tanımı mevzuatta açık değildir, tecavüz edilen kadınlar (zina olarak nitelenen) evlilik dışı cinsel ilişkiye girdikleri için hapsedilebilmektedir. Bkz., örneğin, UNODC, *Afghanistan, Female Prisoners and their Social Reintegration*, Atabay, T., 2007, s.21.

29. Bkz. Bangkok Kuralları, Kural 57, 58, 60, 61, 62, 64 ve 65.

İzleme organları, çalışmalarında bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde ve kapasiteleri ile kaynaklarına bağlı olarak, bu etkinliklerin tamamında kilit bir role sahiptir. Özgürlüklerinden mahrum kadınlara ve bu türden kanunların bu kadınların bir kısmı üzerindeki etkileri hakkında toplayabilecekleri bilgiye erişimleri, izleme organlarını hükümetlerine kadınların karşılaştıkları riskleri azaltmak için kanunlarda reforma gitmeleri konusunda gerçek deneyimlere dayalı tavsiyelerini verme açısından benzersiz bir konuma yerleştirmektedir.

2. Riski artıran bazı dönemler

a. Gözaltı ve tutuklu yargılama

Alıkonulan herkes, gözaltına alınmalarının ardından ilk dönemde işkence veya kötü muamele konusunda daha yüksek risk altındadır. Bu dönemde alıkonulanlar suç itiraf etmeleri ya da bu türden fiil veya kişiler hakkında bilgi vermeleri için daha fazla baskı ve zorlama altındadır. Yine bu dönemde, SPT tarafından yazılan raporlar³⁰ dahil, pek çok belgede belirtildiği üzere kadınlar cinsel istismar ve diğer türden şiddete daha açık olurlar.

Kadınlara karşı ayrımcı tutumlara ya da kanunlara bağlı olarak kamusal yaşamda kadının rolünün ve aile üyeleri dışında erkeklerle temaslarının sınırlı olduğu bazı toplumlarda, erkekler tarafından sorgulanmak kadını sindirebilir veya kadına kendini çok kırılğan hissettirebilir. Bu aynı zamanda gerçekleşmesinden bağımsız olarak bir cinsel istismar tehdidi de içerir. Kadınlar bu dönemde alıkonulan erkeklere kıyasla çok daha kırılğandır, çünkü dünyanın dört bir yanındaki ülkelerde ceza adaleti sistemi ile karşılaşan kadınların büyük kısmı erkeklerden daha düşük eğitime ve ekonomik olanaklara sahiptir (genellikle eşlerinin bakımına muhtaçlardır) ve yasal haklarını daha az bilmektedir. Polis tarafından tutuldukları sürede istismar, zor kullanma ya da istismar korkusu nedeniyle, okuma yazması olmayan ve yoksul kadınların içeriğini anlamadıkları ifadeleri imzaladıkları sıklıkla bildirilmektedir.

Polis gözetimindeyken karşılaşılan riskler, özellikle tutuklu yargılamadan sorumlu yetkili makamın kolluktan sorumlu yetkili makamdaki farklı olmadığı sistemlerde tutuklu yargılama sırasında da devam eder (örn. Sivil bir statüsü ve kültürü bulunan Adalet Bakanlığı yerine güvenlik ve polis hizmetlerinden sorumlu İçişleri Bakanlığı'nın bu hizmetleri sağlaması).

İşkence ve kötü muamele korkusu ve riski ile doğrudan ilişkili konulara ek olarak, kadın şüphelilerin bakmakla yükümlü oldukları çocukları varsa ve özellikle de çocuklara bakacak başka kimse yoksa, kısa süre

için bile olsa tutuklu yargılanmanın etkilerinin de dikkate alınması önemlidir. Annenin kısa süreli olarak hapsi bile söz konusu çocuklar için zarar verici uzun vadeli sonuçlar doğurabilir ve bu sürede annenin de büyük endişe taşımasına neden olur.

Bangkok Kuralları'nı ve gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kuralları³¹ referans alan izleme organları, gözaltı ve tutuklu yargılama sırasında kadınları işkence ve kötü muameleyle karşı koruyacak aşağıdaki tedbirlerin bir kısmının ya da tamamının alınıp alınmadığını değerlendirebilir ve bu tür tedbirlerin yetersiz olduğu noktalarda iyileştirici tavsiyelerde bulunabilir: herhangi bir tesise kabul ya da başka bir yere nakilde bağımsız bir sağlık çalışanı tarafından sağlık muayenesi yapılması; adli yardıma hızla erişim; ailelere hızla erişim; kadın çalışanlarca denetlenme ve alıkonulmuş erkeklerden kesin şekilde ayrı tutulma; bağımsız, etkili bir şikayet mekanizmasının varlığı ve kadın üyeleri olan izleme organları tarafından tutuklu yargılananların buldukları yerlerin düzenli olarak izlenmesi.³²

Kadınların alıkonuldukları yerde riskle karşılaşmalarını engellemekle kalmayıp varsa çocukların da yüksek yararını gözeterek bu sürecin vereceği zararı azaltacak önemli bir teminat, Bangkok Kuralları hükümleri doğrultusunda kadınlar için tutuklu yargılamaya sadece mutlaka gerekli olduğu zamanlarda başvurulmasıdır. Kural 58, '... tutuklu yargılama ve hapis cezasına alternatiflerin uygun ve olanaklı olan tüm hallerde uygulanması gerektiği' hükmünü içermektedir. Bu, izleme organlarının tavsiyelerinin sadece hapishanelere dar bir şekilde odaklanmanın ötesine geçerek adli organların tutuklu yargılamayı kullanmalarına dair mevzuat ve uygulamayı kapsayacak şekilde genişleyebileceğini gösteren bir örnektir.

b. Nakil

Alıkonulanlar özellikle farklı kurumlar arasında kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirilen nakillerde kötü muamele ve işkence riski altındadır, çünkü bu süre zarfında istismara karşı varsa bile pek az derecede bir koruma söz konusudur veya mahpuslar tamamen korumasızdır. Kadın mahpuslar bu sırada, özellikle de kadın ve erkek mahpuslar ayrı tutulmadığında ve kadın mahpuslar erkek çalışanlarca taşındıklarında, çok daha yüksek bir cinsel istismar riskiyle karşılaşır.³³ Örneğin, Birleşik Krallık'taki bir teftişte 'nakil araçlarında erkek, kadın ve çocukların karma şekilde, hatta bazen üçünün bir arada taşınabildikleri' tespit edilmiştir.³⁴

Öte yandan Çin'de, Çin Yüksek Halk Mahkemesi tarafından çıkarılan Nakillerde Eşlik Kuralları, kadın mahpusların nakillerinin yalnızca kadın görevlilerce yapılması kuralını getirmektedir. Ayrıca kadın ve erkek

30. Bkz. örneğin, *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ve Cezalandırmayı Önleme Alt Komitesi Honduras Raporu*, CAT/OP/HND/1, 10 Şubat 2010, para 55; *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ve Cezalandırmayı Önleme Alt Komitesi Brezilya Ziyareti Raporu*, CAT/OP/BRA/1, 5 Temmuz 2012, para. 80.

31. Bangkok Kuralları, Kural56, Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar.

32. Bangkok Kuralları, Kural25 (3).

33. Bkz. örneğin, Amnesty International, *Mexico: Violence against women and justice denied in Mexico State*, Ekim 2006, Ref. AMR 41/028/2006, ss.6-7.

34. HM Inspectorate of Prisons, UK, *Report on an unannounced inspection of HMP & YO1 New Hall*, 8 – 19 Haziran 2015, s.11.

mahpusların aynı araç içinde nakillerine izin verilmemektedir.³⁵ Hindistan'da da, erkek ve kadın mahpuslar için ayrı araçlar kullanılmakta ve kadın mahpuslara kadın infaz koruma ya da polis memurlarının eşlik etmesi gerekmektedir, ancak bu kuralların uygulaması yargılanmakta olan mahpuslarla sınırlıdır.³⁶

Az sayıda kadın hapishanesinin bulunması ve bunların birbirine uzaklığından kaynaklanan uzun nakil süreleri ile birlikte kadınların hijyen ihtiyaçlarının dikkate alınmaması da insanlık dışı veya onur kırıcı muamele riski taşıyabilir. Örneğin, Birleşik Krallık teftiş organı – tüm yetişkin mahpuslar için – pek az mahpusa tuvaleti kullanabilecekleri bir ihtiyaç molası verildiğini bildirmiştir. Bunun yerine mahpuslara araç hareket halindeyken kullanabilecekleri sıvı emen bir jel torba verilmektedir. Kadınlar ve oğlan çocukları yetişkin erkeklerle yolculuk yaparken, genellikle önce erkekler nakil edildikleri yere bırakılmakta ve bu kadın mahpusların nakillerinin uzun sürmesine neden olmaktadır.³⁷

Uluslararası koruyucu teminatlar nakil konusunda fazla yönlendirmede bulunmamakla birlikte, gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar'da, Kural73(2)'ye göre 'mahpusların yerel havalandırması ve aydınlatması olmayan bir araçla veya kendilerine gereksiz fiziksel zorluk yaratacak herhangi bir şekilde nakledilmeleri yasaklanır'. İzleme organları, nakil sırasında kadınları işkence ve kötü muameleye karşı koruyacak tedbirlerin bulunup bulunmadığını denetlemelidir. Bu tedbirler, özgürlüklerinden mahrum bırakılan kadınların naklinden kadın çalışanların sorumlu olması ya da en azından nakil sırasında kadın çalışanların da bulunmasını; nakil araçlarında kapalı devre televizyon kameralarının olmasını; bunların kullanımının dikkatle denetlenmesini ve bağımsız ve erişilebilir şikayet usullerinin olmasını içerebilir.

3. Riski artıran ya da fiziksel veya zihinsel acı çekilmesine neden olan bazı politika ve uygulamalar

a. Kabul sırasında yetersiz düzeyde koruyucu teminat ve değerlendirmeler

Kişilerin gözaltına alınmalarının ardından aile üyelerine ve avukatlarına hızla erişimlerinin sağlanması, işkence ve kötü muameleye karşı uzun süredir bilinen en önemli koruyucu teminatlar arasındadır. Tüm mahpusların yakalanmalarının hemen ardından aile üyelerini ya da kendi seçtikleri

bir kişinin bilgilendirilmesini sağlama hakkı bulunmaktadır.³⁸ Dünyanın dört bir yanından deneyimler, hapishaneye kabul edilmeleri aşamasında kadınların özellikle kırılgan olduklarını göstermektedir. Ceza adaleti sistemi ile ihtilafa düşen çoğu kadın eğitilmiş veya okur-yazar değildir ve haklarını bilmemektedir. Çoğu ülkede, gözaltında ya da hapiste olma hali kadınları daha da tedirgin edecek şekilde belli bir damgalanmaya neden olur. Hapishaneye gönderilen çoğu kadın annedir ve çocuklarından ve ailelerinden ayrı kalmaları ruhsal durumları üzerinde çok olumsuz bir etkiye sahiptir.

İzleme organlarının kadın mahpusların kuruma kabul usullerine özel dikkat sarf etmesi ve bu süreçte kadınlara ne gibi desteklerin verildiğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Hapishane yönetimlerinin kadınlara 'akrabaları ile temasa geçebilecekleri olanaklar; adli yardıma erişim; hapishane kural ve yönetmelikleri, hapishanedeki düzen ile , gerektiğinde anlayabilecekleri bir dilde nereden yardım alacakları hakkında bilgiye erişim sağlaması' gerektiğini belirten Bangkok Kuralları'na göre, izleme organlarının kadın mahpusların kuruma kabul usulleri ve bu süreçte kadınlara ne tür destek verildiği konularına özel önem vermesi gerekmektedir.³⁹

Kadınların alıkonuldukları süre boyunca toplumsal cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak ve bu sayede hapsedilmenin ruh sağlıklarına vereceği potansiyel zararı azaltarak toplumsal entegrasyonlarını desteklemek için, Bangkok Kuralları hükümleri uyarınca⁴⁰, izleme organları, kadınların kurumlara kabul edildikleri sürecin, toplumsal cinsiyete duyarlı bir risk değerlendirmesinin yapıp yapılmadığını kontrol edecekleri ve mahpusların risk ve ihtiyaçlarının bireysel değerlendirmelerle belirlendiğinden emin olmaları gereken bir süreç olduğunu dikkate almalıdır.

b. Sağlık muayenelerinin doğası ve kapsamı

Giriş sırasında sağlık muayenesi, işkence ya da kötü muamele gerçekleştiğinde faillerin adaletin huzuruna çıkarılması ve mağdurlara gereken destek ve bakımın sağlanması için kolluk görevlileri ya da başka kimselerce işlenen işkence ve kötü muamele suçlarını tespit etmeyi amaçlayan temel politika bileşenlerinden biridir. Cinsel şiddet veya diğer şiddet biçimleri hakkında şikayetler dikkate alınmadığında, denetim altında olan yerlerdeki şiddetin devlet yetkilileri tarafından fark edilmemesi olasılığı artar ve bu da hapishanelerde bu türden şiddete maruz kalan kadın mağdurlar için korumanın sağlanmamasına katkıda bulunur.

35. Cheng Lei, Lü Xiaogang, ve Chen Jianjun, *Research Report on the Treatment of Women Detainees in China – Using the Bangkok Rules as the Starting Point of Analysis*, 2014, s. 13.

36. Bureau of Police Research and Development, Ministry of Home Affairs, *Model Prison Manual for the Superintendence and Management of Prisons in India*, 2003, para. 9.21 ve 22.61, erişim için: <http://bprd.nic.in/writereaddata/linkimages/1445424768-content%20%20chapters.pdf> <erişim tarihi 24 Kasım 2015>.

37. HM Inspectorate of Prisons, UK, *A thematic review by HM Inspectorate of Prisons, Transfers and escorts within the criminal justice system*, Aralık 2014, s. 5.

38. Herhangi Bir Şekilde Tutuklu ya da Hapiste olan Tüm Kişilerin Korunmasına İlişkin İlkeler Bütünü, İlke 16 ve Gözden geçirilmiş Mahpuslara Muameleye dair Standart Asgari Kurallar, Kural 58.

39. Bangkok Kuralları, Kural 2.

40. Bangkok Kuralları, Kural 40 ve 41.

İzleme organları, Bangkok Kuralları⁴¹ uyarınca, kadınların hapisaneye kabulü sırasındaki sağlık muayenesinde kabul öncesi uğramış olabilecekleri cinsel istismar ya da herhangi bir şiddete dair bir inceleme yapıp yapılmadığını öğrenmelidir. Kadın mahpus tarafından özellikle talep edildiği durumlarda kadın doktorun sağlanıp sağlanmadığını⁴² ve bu olanaklı olmadığında yine kadın mahpusun talebi halinde kadın bir eşlikçinin sağlanıp sağlanmadığını⁴³ denetlemelidirler.

Bangkok Kuralları, Kural 7, sağlık muayenesinde kadın mahpusun önceki alıkonulma süresinde cinsel taciz ya da tecavüz dahil kötü muamele veya işkenceye maruz kalmış olduğunu göstermesi halinde hapisane yetkililerinin sorumluluklarını ortaya koyar.⁴⁴ İzleme grupları, bu kuralların hapisaneleri düzenleyen mevzuata yansıyor yansımadağını, çalışanların eğitimine dahil edilip edilmedikleri ve uygulamada olup olmadıklarını değerlendirir.

Kabul aşamasında sağlık muayeneleri aynı zamanda kadınların toplumsal cinsiyetlerine özgü sağlık ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ve alıkonulma sürelerinde kadınların fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunması ve desteklenmesi için bireysel gereksinimlere uygun sağlık programlarının geliştirilmesi için de hayatidir. Bu nedenle, izleme organlarının kabul aşamasında sağlık taramasına dair politika ve uygulamaları, özellikle de bunların Bangkok Kuralları⁴⁵ uyarınca kadınların toplumsal cinsiyetlerine özgü sağlık ihtiyaçlarının tespitini içerip içermediklerini incelemeleri ve gerektiğinde bu değerlendirmelerin kapsam ve niteliğini geliştirmeleri önemlidir.

Kabul sırasında, herhangi bir cinsel istismar işaretinin olup olmadığını anlamak ve cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili ihtiyaçları belirlemek için yapılan sağlık muayeneleri bazı ülkelerde tamamen farklı nedenlerle yapılan bekaret testleri ile karıştırılmamalıdır. Bekaret testleri hapis sırasında kadınlara karşı uygulanan bir şiddet biçimini temsil eder.⁴⁶ Bunlar, açık biçimde yasaklanmalıdır. Bu türden uygulamaların olduğu yerlerde, izleme grupları önleyici etkinliklerine bekaret testleri ile ilgili mevzuat ve uygulamaların incelenmesini eklemeli ve kanunda ve uygulamada bunların yasaklanmasını tavsiye etmelidir.

Aralık 2011'de, Kahire'deki bir mahkeme askeri cezaevlerinde kadın mahpuslara zorla bekaret testi yapılmasına hükmetmiştir. Mahkeme, Tahrir Meydanı'nda gözaltına alınan bir protestocunun dava

açmasının ardından bu kararı vermiştir. İnsan hakları örgütleri, Mısır ordusunun bu uygulamayı bir ceza olarak kullandığını belirtmiştir.⁴⁷

c. Kadın ve erkek mahpusların ayrılması

Gözden geçirilmiş şekliyle Mahpuslara Muameleye dair Standart Asgari Kurallar (SAK), ilke olarak, özgürlüklerinden mahrum bırakılan kadınların cinsel taciz ve istismardan korunmaları için erkek mahpuslardan fiziksel olarak ayrı yerlerde tutulmaları gereği konusunda çok açıktır.⁴⁸ Hapishanelerde genç kızların yaşı büyük mahpusların cinsel ya da diğer türlü istismarından korunmaları için yetişkin kadınlardan ayrı tutulmaları gerekir.⁴⁹

Bazı ülkelerde, dikkatli bir seçim ve yakın denetim ile, kadın ve erkek mahpuslar arasında sınırlı bir temasa izin verilmesine doğru bir hareket görülmektedir. Bu türden düzenlemeler, hapisane yaşamını biraz normalleştirilmekte ve kadın mahpusların daha geniş bir çeşitlilikteki mahpus programlarına katılmalarını sağlayabilmektedir. Ne var ki, bunlar hiçbir şekilde söz konusu kadın mahpusların rızası olmadan ve hapisane yönetimi mahpusların güvenliğini sağlamak için gerekli seçimi ve denetimi yerine getiremediğinde yapılmamalıdır.⁵⁰

SPT ülke ziyaret raporlarından alınan aşağıdaki örnekler bu gerekliliğin yerine getirilemediği ve hapisane çalışanlarının kadın mahpusların cinsel istismarını nasıl göz ardı edebileceklerini göstermektedir.

Alt-komite, San Pedro Sula Hapishanesi'ndeki erkeklerin ve azınlıktaki kadınların ayrı tutulmadıklarını gözlemlemiştir. Kadın ve erkek mahpusların kolaylıkla temasa geçebildiklerini ve erkeklerin kadın koşullarına girdiklerini belirtmiştir. Alt-komite kendi gözlemleri ile desteklediği anlatılar temelinde, bazı kadınların ziyaret edilen fahişe olarak çalıştıklarına dair göstergeler tespit etmiştir. ... Kadınlardan sorumlu koordinatör, kadın mahpusların erkeklerden ayrı tutulmak istemediklerini çünkü erkek mahpuslara ziyaretlerinde sattıkları ürünlerden yaşamlarını kazandıkları yorumunu yapmıştır. Alt-komite tarafından sorgulandığında ise, koordinatör kadınların cinsel olarak taciz edilmediklerini çünkü genel koordinatörün düzeni sağladığını belirtmiştir. Alt-komite bazı kadın mahpusların nasıl konuşmaları gerektiğine dair talimat aldıklarını fark etmiş ve belli konularda endişeli olduklarını kaydetmiştir.⁵¹

41. Bangkok Kuralları, Kural 6 (e), Bkz. ayrıca gözden geçirilmiş Mahpuslara Muameleye dair Standart Asgari Kurallar, Kural 30.

42. Bangkok Kuralları, Kural 10(2).

43. Bangkok Kuralları, Kural 10(2).

44. Bkz. PRI, *Guidance Document on the United Nations Rules on the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules)*, 2013, p44.

45. Bangkok Kuralları, Kural6.

46. İnsan Hakları Konseyi, Yedinci Oturum, *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ve Cezalandırmayı Önleme Özel Raporünün rapor*, Manfred Nowak, A/HRC/7/3, 15 Ocak 2008, para. 34.

47. 'Egypt court stops virginity tests in military prisons', *BBC*, 27 Aralık 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-16339398> <erişim tarihi 24 Kasım 2015>.

48. Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural11 (a).

49. Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural11 (d).

50. *The CPT Standards* (2006), 10. Genel Rapordan alıntı, CPT/Inf (2000) 13, para. 24.

51. *Alt Komite'nin Honduras Raporu*, CAT/OP/HND/1, 10 Şubat 2010, para. 25

...kadın bölümleri erkeklerinkinden kapalı bir metal kapı ile ayrılmıştı. Kapı, yeşil üniformalı bir erkek koruma tarafından korunuyordu. Uygulamada, heyet birkaç kez erkek koruma ve (birlik komutanı dahil) başka erkeklerin uyarıda bulunmaksızın kadın bölümüne girdiklerini gözlemledi.⁵²

Bu nedenle izleme organları sadece kadınların erkeklerden ayrılıp ayrılmadıklarını değil aynı zamanda bu ayrımın uygulamada da olup olmadığını denetlemelidir. Ayrıca, kadın çalışanlar dahil, çalışanların önceden bahsedilen türde tedbirler almaksızın kadınlarla erkekler arasında etkileşime izin verme ve hatta kolaylaştırma konusunda suç ortaklığı yapma olasılıklarının değerlendirilmesi gerekir.

d. Erkek çalışanlar ya da karma çalışanlar tarafından gözetim

Erkek çalışanların gözetiminde olduklarında ve özellikle de erkek çalışanların kadın mahpuslarla teması söz konusu olduğunda, kadınlar cinsel istismar riski altındadır. Bu en hafif haliyle kadınlar özel yaşam alanlarında, duş ve tuvaletlerdeyken gözetlenmeleri ve soydukları zaman kaldıkları yere girilmesi şeklinde ya da daha ağır haliyle mal ve hizmet karşılığı kadınlardan seks talep edilmesi veya kadınların rutin olarak tecavüze uğramaları olabilir. İstismarı şikayet eden kadınlar genelde yetkililerden yanıt alamamakta ve erkek çalışanlardan misilleme görmektedir.

Kadınların cinsel istismar konusundaki kırılma noktalarını dikkate alan, gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar kadın hapisanelerinin herhangi bir şekilde erkek çalışanlar tarafından gözetimini yasaklamaktadır.⁵³ Ancak, bu kural bazen kadın çalışan azlığı bazen de eşit istihdam fırsatı kuralları nedeniyle çoğu ülkede uygulanmamaktadır; bazı ülkelerde ise karma personel bulundurulması hapisane yaşamını normalleştiren bir uygulama olarak görülmektedir. Az sayıda ülkede karma toplumsal cinsiyetlerden çalışanların olmasının 'normalleştirmeye' yaradığı ispatlanmıştır. Ancak bu türden bir yaklaşımın başarısı uygun eğitim almış yeterli çalışanın olması, katı koruyucu teminatların uygulanması, gizli şikayet mekanizmalarının etkililiği ve bağımsız teftişlerin varlığı ile yakından ilişkilidir. 'Normal' olanın istenmediği toplumlarda (örn., toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddet kültürünün yaygın olduğu yerlerde), insan hakları ihlallerinin yaygın olduğu sistemlerde ve insan ve para kaynakları kısıtlamalarının çalışanların yeterince

eğitilmesini engellediği durumlarda, bu tür bir politikanın riskleri çok yüksektir ve mahpuslar için yıkıcı sonuçları olabilir. Örneğin karma çalışan istihdamı politikasının bulunduğu ABD'deki hapisanelerde erkek çalışanlarca gerçekleştirilen cinsel istismar çok defa belgelenmiş ve raporlanmıştır.⁵⁴

Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar bu konuda çok açıktır ve bunları tamamlayan Bangkok Kuralları, kadın hapisanelerinde çalışmasına izin verilenlere dair herhangi bir yeni hüküm getirmemiştir. İzleme organları bunun farkında olmalı ve bu kuralları risk etkenlerini değerlendirmede ve tavsiyelerinde referans noktası olarak kullanılmalıdır. Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar ile Bangkok Kuralları'na ve izleme organlarının tavsiyelerine rağmen kadın hapisanelerinde erkek çalışanlara izin veriliyorsa, bu organlar erkek çalışanların mahpusların doğrudan gözetimlerinde görev alıp almadıklarını, koşullar ve temizlik alanları benzeri yerlere erişimlerinin bulunup bulunmadığı veya bu yerleri görebilecekleri konumda durup durmadıklarının denetlemelidir. Bu organlar, en azından bu uygulamaların sona erdirilmesini tavsiye etmelidir. İzleme organları ayrıca kadın çalışanların da kadın mahpusları istismar ettiğinin bilincinde olmalıdır, bu nedenle kadın mahpusları şiddetten koruma politikaları kadın çalışanların gözetimden sorumlu oldukları hapisaneler için de gereklidir.

İzleme organları ayrıca Bangkok Kuralları⁵⁵ uyarınca kadın hapisanelerindeki tüm çalışanların işe alımları ve eğitimleri ile bağımsız ve gizlilik içeren şikayet mekanizmalarına erişime özel önem vermelidir.⁵⁶ İstismarı bildiren kadın mahpuslara, şikayetleri bağımsız yetkililerce soruştururken, Bangkok Kuralları gereği, koruma, destek ve danışmanlık sağlanıp sağlanmadığını da değerlendirmeye çalışmaları gerekir.⁵⁷ Bu incelemelerde hapisanelerle ilgili mevzuat çerçevesi ve mümkünse bunun uygulanması da ele alınmalıdır.

e. Arama politikaları ve uygulamaları

Kişisel aramalar tüm mahpuslar için hassas olsa da, tipik geçmişleri nedeniyle kadınların aranması cinsel şiddete maruz kalmalarına neden olabilir. Tüm toplumlarda ama özellikle de kadınların erkeklerden daha aşağı görüldüğü ve cinselliklerinin baskılandığı ya da reddedildiği toplumlarda, aramanın karşı cinsten biri tarafından yapılması çok onur kırıcı ve hatta travmatize edici olabilir.

52. *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ve Cezalandırmayı Önleme Alt Komitesi Benin Raporu*, CAT/OP/BEN/1, 15 Mart 2011, para 185.

53. Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 81.

54. Bkz. örneğin, 'Frequent and severe' sexual violence alleged at women's prison in Alabama', *NBC News*, 23 Mayıs 2012, <http://usnews.nbcnews.com/news/2012/05/23/11830574-frequent-and-severe-sexual-violence-alleged-at-womens-prison-in-alabama?lite> <erişim tarihi 24 Kasım 2015>; 'Sentenced to Rape—Behind Bars in America', *The Daily Beast*, 10 Kasım 2011 <http://www.thedailybeast.com/articles/2011/11/10/sentenced-to-rape-behind-bars-in-america.html> <erişim tarihi 24 Kasım 2015>; *All too Familiar, Sexual Abuse of Women in U.S. State Prisons*, Human Rights Watch, 1996; Kim Shayo Buchanan, *Impunity: Sexual Abuse in Women's Prisons*, *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review* [Cilt 42], ss. 45-87.

55. Bangkok Kuralları, Kural 29-35.

56. Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 56 (3) ve 57 (1).

57. Bangkok Kuralları, Kural 25(1) ve (2).

Erkek infaz koruma memurlarının kadınların gözetiminden sorumlu olduğu veya karma çalışan politikasının uygulandığı bazı sistemlerde, kadın mahpusları erkek çalışanlar aramaktadır. Bu arama türleri arasında, çalışanların kadınlara uygunsuz biçimde dokunmak veya elle sarkıntılık etmek ve cinsel olarak aşağılamak için fırsat bulacakları sıvazlayarak arama yer alabilmektedir. Hatta soyarak arama ya da invaziv (ya da mahrem bölgelere dokunarak) beden aramaya kadar varabilmektedir.⁵⁸ Bazı ülkelerde kadınlar düzenli olarak erkek çalışanlar önünde soyarak aramaya maruz kalmakta ve bu süreçte aşağılanmaktadır.

Sürece yalnızca kadın çalışanların dahil olduğu durumlarda bile, soyarak ve invaziv üst aramalar eğer keyfi olarak ve düzenli şekilde yapılıyorsa, ve eğer aranan kadının onuru ve mahremiyeti korunmuyorsa aranan kadınlar açısından büyük bir aşağılamaya neden olabilir.

Bu çok hassas duruma ilişkin olarak kadın hapisanelerinde Bangkok Kuralları ve gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar'ın (Kural 50-52) uygulanıp uygulanmadığına bakılması izleme organları için çok önemlidir. Kurallar, aramaların uluslararası standart ve normları gözetmesi gereken kanun ve yönetmeliklerle düzenlenmesini ve orantılılık ve gereklilik ilkelerine uymasını gerektirmektedir. Ayrıca, aramaların insan onuruna ve aranan kişinin mahremiyetine saygılı şekilde yapılmasını öngörmektedirler (Kural 50). Bangkok Kuralları, Kural 19, hapisane yetkililerinin arama sırasında kadın mahpusların onurunun korunmasını sağlayacak etkili tedbirler almasını gerektirerek bu ilkeleri yansıtmaktadır. Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 51, açık bir biçimde aramaların mahpusu 'taciz etme, tehdit etme ya da gereksiz yere mahremiyetini bozma amaçlı' kullanılmayacağını vurgulamaktadır.

İzleme grupları invaziv aramaların (soyarak ve be beden boşluklarında yapılan aramalar) ya hiç yapılmamasını ya da diğer tüm soruşturma araçları kullanıldıktan sonra, kanunla belirtilen istisnai durumlarda yapılması gerektiğini dikkate almalıdır.⁵⁹ Bangkok Kuralları (Kural 20), invaziv üst

aramaların zararlı psikolojik ve olası fiziksel etkisinden kaçınmak için soyarak arama ve invaziv aramaların yerine tarama cihazları benzeri alternatif tarama yöntemlerinin geliştirilmesini teşvik etmektedir. Bu, izleme gruplarının bulgu tespitlerinde ve tavsiyelerinde referans noktası olarak kullanacakları bir kuraldır.⁶⁰

Arama gerçekleştirilirken, Bangkok Kuralları, Kural 19'a göre 'ancak kabul edilmiş usuller uyarınca, uygun arama yöntemleri konusunda eğitim almış kadın çalışanlar tarafından yapılabilir'.⁶¹

Sağlık çalışanlarından bu aramaları yapmaları sıklıkla istenebilmektedir. Normal koşullarda sağlık çalışanları, mahpusların aranmasına dahil olmamalıdır çünkü aramalar hapisane güvenliği ile ilgili bir konudur ve doktorların hastalarının sağlığını koruma ve iyileştirme görevleri bu türden fillere dahil olmaları nedeniyle zarar görebilir.⁶² Ancak, istisnai hallerde, söz konusu mahpus tarafından talep edilirse doktorun aramayı yapması arama sırasında mahpusa zarar gelmesinin önlenmesi için gerekçelendirilebilir. Böyle durumlarda arama kadına zara gelmesini önlemek için hapisane doktoru dışında bir sağlık uzmanı tarafından yapılabilir,⁶³ ve hapisane doktorunun mahpusla güven ilişkisi zedelenmez. Nihayetinde arama tıbbi müdahale değil bir güvenlik meselesidir.⁶⁴ Aramayı gerçekleştiren doktor mahpusa tıbbi gizliliğin normal koşullarının burada geçerli olmadığını ve arama sonuçlarının yetkililere bildirileceğini açıklamalıdır.

Alternatif olarak, beden boşluklarındaki aramalar hapisanenin normal revirinde çalışmayan ve aynı toplumsal cinsiyetten tıbbi eğitimi olan bir çalışan tarafından ya da 'hijyen, sağlık ve güvenlik standartları konusunda bir tıp uzmanı tarafından uygun şekilde eğitilmiş bir hapisane çalışanı tarafından'⁶⁵ yapılabilir.

İzleme organları ayrıca gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar'dan, Kural 52 uyarınca, aramalarla ilgili uygun kayıtların, özellikle de aramanın nedeni, yapanların kimlikleri, arama sonuçları ve kimin emir verdiği dahil soyarak ve invaziv üst aramaların ayrıntılarının tutulup tutulmadığını belirlemelidir.

58. Soyarak arama, kişinin özel bölgelerinin gözle incelenmesine izin verecek şekilde giysilerinin bir kısmının veya tamamının çıkarılması ya da yerlerinin değiştirilmesidir. İnvazif arama, kişinin genital ya da anal bölgelerinin fiziksel olarak incelenmesini içerir.

59. Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 52 (1).

60. A.g.e.

61. Bkz. ayrıca Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 52.

62. Bkz. Mahpusların ve Gözaltına Alınanların İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezalandırmaya Karşı Korunmalarında Başta Doktorlar Olmak Üzere Sağlık Çalışanlarının Rolüne dair Tıbbi Etik İlkeleri, 18 Aralık 1982 tarihli ve 37/194 sayılı Genel Kurul kararı ile kabul edilmiştir, ilke 3. Bkz. ayrıca Kural 46 (1), Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar.

63. Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 52 (2) ve *Mahpusların Üstünün Araması hakkında Beyan*, World Medical Association (Dünya Tıp Derneği) (Budapeşte, Macaristan'da yapılan 45. Dünya Tıp Buluşması tarafından Ekim 1993'te kabul edilmiş ve Divonne-les-Bains, Fransa'daki 170. Konsey Oturumunda Mayıs 2005'te düzeltilmeleri yapılmıştır, <http://www.wma.net/e/policy/b5.htm>), metnine göre: [...]. Aramanın amacı temelde güvenlik ve/veya silah ya da uyuşturucu benzeri kaçak malların hapisane getirilmesinin önlenmesidir. Bu üst aramalar, tıbbi değil güvenlik amaçlıdır. Ancak, uygun tıbbi eğitim almış kişilerden başkaları tarafından yapılmamalıdır. Bu sağlık amaçlı olmayan arama, mahpusu tıbbi eğitim almamış bir görevlinin verebileceği zarardan korumak için bir doktor tarafından yapılabilir. Böyle bir durumda, doktor durumu mahpusa açıklamalıdır. Doktor, ayrıca mahpusa normal koşullardaki tıbbi gizlilik koşullarının geçerli olmayacağını ve arama sonuçlarının yetkililerle paylaşılacağını açıklamalıdır. Doktor yetkililerce uygun şekilde görevlendirilmişse ve mahpusun beden boşluklarını aramayı kabul etmişse, yetkililerin bu prosedürün insani bir biçimde yapılmasının gerekliliği konusunda tam bilgilendirilmesi gerekir. Arama bir doktor tarafından yapılacaksa, bu daha sonra mahpusa sağlık hizmeti sunacak doktorla aynı kişi olmamalıdır. Doktorun mahpusa sağlık hizmeti sunma yükümlülüğü hapisanenin güvenlik sistemine dahil olma yükümlülüğünden etkilenmemelidir. [...]

64. Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 52 (2). Bkz. Ayrıca *Mahpusların Üstünün Araması hakkında Beyan*, WMA, aynı yer.

65. Bkz. *Mahpusların Üstünün Araması hakkında Beyan*, World Medical Association, aynı yer.

f. Hücre hapsi/ disiplin amaçlı tecrit

Hücre hapsinin çok zararlı psikolojik ve bazen de fizyolojik kötü etkilerinin olabileceğine dair çok örnek belgelenmiştir.⁶⁶ İstanbul Açıklaması'nda 'hapishanelerde hücre hapsinin kullanımını asgari ölçüde tutulmalı'⁶⁷ ve diğerlerinin yanı sıra ruh hastalığı bulunan mahpuslar için mutlak biçimde yasaklanmalı tavsiyeleri yapılmaktadır.⁶⁸

İşkenceye Karşı Komite, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezalandırmanın Önlenmesi için Avrupa Komitesi (CPT) ve İşkence Özel Raportörü uzun süreli hücre hapsinin zararlı fiziksel ve ruhsal etkilerini kabul etmekte ve kullanımını konusunda endişelerini ifade etmektedir.⁶⁹

Hücre hapsi konusunda artan endişeler ışığında, gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar bu uygulamanın kullanımına dair kısıtlamalar ve açık yönlendirmeleri ortaya koyan ilk metindir. Kurallar, kişinin genel hapishane nüfusundan rızası olmaksızın ayrı tutulmasının her türünün uygulanması, gözden geçirilmesi, başlatılması ve sona erdirilmesini düzenleyen kanun veya düzenlemeler bulunmasını gerektirmektedir (Kural 37). Kurallar, hücre hapsini 'mahpusların insanlarla anlamlı bir teması bulunmaksızın günde 22 saat ya da uzun bir süre kapatılması' olarak tanımlamakta ve bunun uzun süreli (15 günden fazla) kullanılmasını yasaklamaktadır. (Kural 43 ve 44).

Bu mutlak yasağın ötesinde, Kurallar 'hücre hapsinin bağımsız incelemeye tabii olarak, olabildiğince kısa bir süre için, ancak istisnai durumlarda son çare olarak kullanılabileceğini ve yetkili bir makamın onayı ile uygulanabileceğini' açıklamaktadır. (Kural 45(1)). Bunun dışında, Kurallar ilgili mahpusların ayrı kapatılmalarının potansiyel zarar verici etkilerini azaltacak tedbirlerin alınması için çağrıda bulunmaktadır (Kural 38(2)). Kadınlar hapishaneye alınmaları üzerine mevcut ruh sağlığı ihtiyaçlarının artması veya hapishanede iken ruh sağlığı bozuklukları geliştirme riski altındadır. Bu nedenle, aşağıda verilen ve Kanada'da kamuoyunda çok yankı yapmış olan olay örneğindeki gibi, hücre hapsinin zararlı psikolojik etkileri açısından kadınlar yüksek bir risk grubu oluşturmaktadır.

2007 yılında, Ontario, Kanada'da, 19 yaşında zihinsel engeli bulunan bir kadın mahpus

korumalar tecrit hücrelerinin önünde onu seyredip videoya çekerken intihar etmiştir. Mahpus daha önce kendine zarar vermeye çalıştığından korumalara müdahale etmemeleri talimatı verilmiştir. Mahpus herhangi bir tedavi görmeksizin beş eyalette dokuz ayrı cezaevi arasında 17 kez nakil edikten sonra son yılını tecritte geçirmiştir. Bu raporun yazıldığı sırada adli tıp incelemesi henüz tamamlanmamıştır.⁷⁰

Hapishanedeki hamile kadınlar, çocuk emziren kadınlar ve yanlarında çocukları bulunan kadınlar söz konusu olduğunda, hücre hapsi sadece kadınların ruh sağlığını etkilemez; aynı zamanda olası uzun vadeli kötü etkileri ile çocukları da etkiler ve onların da cezalandırılması anlamına gelir. Ayrıca hamile kadınların ve kısa süre önce doğum yapmış kadınların sağlığını tehlikeye sokar. Bu risk etkenlerini dikkate alarak izleme grupları, hapishanelerde disiplin amaçlı tecridin bu durumdaki kadınlara uygulanıp uygulanmadığını değerlendirmeli ve bu kategorilerdeki kadın mahpuslara hücre hapsinin ceza amaçlı verilmesini yasaklayan Bangkok Kuralları, Kural 22'ye referansla uygulamalara son verilmesini tavsiye etmelidir. Ayrıca, herhangi bir disiplin suçunun olmadığı durumlarda, ceza olarak kullanılması yasaklanan bir uygulamanın daha da kabul edilmez olduğunu dikkate alarak tavsiyelerini bu temelde geliştirmeleri gerekir.

Daha da ayrıntıya girecek olursak, İstanbul Açıklaması ve yukarıda bahsedilen diğer uluslararası içtihadı göndermede bulunarak, izleme organları, ruh sağlığı konusunda ihtiyaçları bulunan ve geçmişte kendilerine zarar verdikleri ya da intihar girişiminde buldukları bilinen kadınlar için hücre hapsinin uygulanıp uygulanmadığını belirlemeli ve bu kategorilerdeki kadınları için bu uygulamanın yasaklanmasını tavsiye etmelidir (Bkz. ayrıca Kısım 4 (c)).

g. Kısıtlama araçlarının uygun olmayan ya da gerekçesiz kullanımı

Mahpuslar üzerinde mekanik kısıtlayıcıların kullanılması yüksek hassasiyet taşıyan diğer konulardan biridir. Kısıtlanmak tüm mahpuslar için aşağılayıcıdır ve eğer bu kısıtlayıcılar gerekçesiz ve uzun sürelerle kullanılırsa mahpusların insanlık onuruna saygı gösterecek şekilde muamele edilmesi gereği ihlal edilmiş olur.⁷¹ Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar mahpuslar üzerinde

66. Hücre Cezasının Kullanımı ve Etkileri Üzerine İstanbul Açıklaması, 9 Aralık 2007 tarihinde İstanbul'da yapılan Uluslararası Travma Sempozyumu'nda kabul edilmiştir. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezalandırma hakkında çalışan Özel Raportörü raporunun ekinde yer almıştır., A/63/175, 28 Temmuz 2008, s.23.

67. A.g.e., s. 24.

68. A.g.e., s. 25.

69. UN Doc. A/63/175, 28 Temmuz 2008, para. 80; UN Doc/A/66/2685, Ağustos 2011; CPT 21. Genel Raporu, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezalandırmanın Önlenmesi için Avrupa Komitesi; UN Doc. A/66/268, 5 Ağustos 2011; Bkz. ayrıca Mahpuslara Muameleye Dair Temel İlkeler, İske 7

70. Bkz. 'Our prison system was not designed for women', Dawn Moore, Associate Professor in the Carleton University Department of Law. *The Ottawa Citizen*, 20 Ekim 2012, erişim için: <https://manitmirror.wordpress.com/2012/10/20/ottawa-citizen-our-prison-system-was-not-designed-for-women/> <erişim tarihi 24 Kasım 2015> ve <http://www.cp24.com/news/key-recommendations-from-the-jury-at-the-ashley-smith-inquest-1.1600932> <erişim tarihi 24 Kasım 2015>.

71. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Madde 10.

72. Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural43(2), 47-49 ve 76 (c)

Yapısı itibarıyla küçük düşürücü ya da acı verici kısıtlama araçlarının kullanılması ve kısıtlama araçlarının disiplin cezası olarak kullanılması yasaktır. Diğer kısıtlama araçları ise ancak kanun tarafından izin verildiğinde ve belirli amaçlarla kullanılabilir (örneğin, kaçmaya kaşı tedbir, mahpus ya da diğerlerinden zara görmeyi önleyecek tedbirler işe yaramadığında). Ayrıca, bunlar sadece ortaya çıkan riskleri azaltacak daha düşük düzeyli denetimler işe yaramadığında kullanılabilir; yöntem olabildiğince az müdahale edici olmalı ve olabildiğince kısa sürede çıkarılmalıdır. Kısıtlayıcı araçların kullanılması ile birlikte bunların kullanımını gereksiz kılacak ya da daha az müdahale edilerek kullanılmalarını sağlayacak kontrol teknikleri hakkında eğitim verilmelidir.⁷³

Ek olarak, Bangkok Kuralları'na göre hamilelik, doğum ve doğumun hemen sonrasında kısıtlayıcı araçların kadınlar üzerinde kullanılmaları yasaktır.⁷⁴ Ne var ki, bazı ülkelerde uzmanların bu konuda karşıt açıklamalarına⁷⁵ rağmen, hamile kadınlar hastaneye, jinekolojik muayeneye ve doğuma götürülürken pranga benzeri bazı kısıtlayıcı araçlar⁷⁶ kullanılmaktadır. CPT'ye göre, '[...] zaman zaman CPT jinekolojik muayene ve/veya doğum sırasında kadınlara pranga takılan ya da kadınların yatak veya odadaki diğer mobilyalara başka yollarla bağlandıkları örneklerle karşılaşmaktadır. Bu yaklaşımlar hiçbir şekilde kabul edilemez ve kesinlikle insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele olarak nitelenir. Güvenliği sağlamanın başka yolları bulunabilir ve bulunmalıdır.'⁷⁷

İzleme grupları, olgu tespit çalışmalarında, başta hamile kadınlar olmak üzere kadınlar üzerinde kısıtlayıcı araçların kullanılmasını açık şekilde yasaklayan Bangkok Kuralları ve gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar doğrultusunda, bu kategorideki kadınlar üzerinde kısıtlayıcıların kullanımına dair inceleme yapmalıdır.⁷⁸

h. Toplumsal cinsiyete özgü hijyen, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinin yeterince sağlanmaması

Çoğu hapisanedeki aşırı kalabalık nedeniyle kötü koşullar ve hizmetler kadınlar dahil tüm mahpusların

ruhsal ve fiziksel esenliği üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir. Bu çalışma yalnızca kadınlara özgü ihtiyaçlara veya kadınların erkeklere kıyasla çok daha ağır biçimde deneyimlediklerine odaklandığından, iki konuya özellikle dikkat çekilmesi gerekmektedir. Bunlar kadınların toplumsal cinsiyetlerine özgü hijyen ve sağlık gereksinimleridir. Kadınların, özellikle de menstrüasyon döneminde olan, menapoz geçiren, hamile olan ya da hapisanede beraberlerinde çocukları bulunan kadınların suya düzenli erişimleri olmalıdır. Kadınların aynı zamanda ücretsiz pede, bunu utanmadan isteyebilecekleri, erişimleri olmalıdır.⁷⁹ CPT, kadınların hijyenik ped benzeri temel ihtiyaçlarının sağlanmamasının onur kırıcı muamele olarak değerlendirmektedir.⁸⁰

Özellikle kaynakları kıt olan ülkelerde, kadınların ve yarılarında bulunan çocuklarının özel hijyen ihtiyaçlarının karşılanmaması söz konusu olmaktadır. SPT'nin Benin raporu örneğinde görüldüğü üzere, bu kişiler ayrımcılıkla karşılaşmaktadır:

"Heyet, polis nezarethanesinde 8 aylık çıplak bebeği ile birlikte kalan bir kadını gözlemlemişti.... Hücresi çok ağır sidik ve dışkı kokmaktaydı. Kadın hücrede temizlik için bir kova olmadığını, polisin kadına tuvalet kullanma izni vereceğini söylediğini ancak gece boşuna polise seslendiğini ve bebeğin hücrenin bir köşesine tuvaletini yaptığını açıklamıştı. Kadının hücreyi temizleme olanağı olmamıştı. Hücrede sinekler uçuşuyordu ve sivrisinekler bebeği bir kaç yerinden ısırılmıştı. Sabah personel gelip kadını hücreye yakın bir tuvalete götürdü. Heyet ayrıca beş kişinin gözaltında tutulduğu (2,7m tavan yüksekliği ve 5m x 4,4m taban alanı olan) ikinci bir hücreyi görmüştü. Bu hücrede akan suya erişimin yanı sıra tuvalet ve duş için ayrı bir alan bulunuyordu.⁸¹ Hapishanede gözaltına alınanların uyuduğu dört bina vardı, ancak aralarında bebek, küçük çocuk ve genç kızların da bulunduğu yaklaşık 60 kadın yer yokluğu nedeniyle dışarıda yatıyordu. Dışardaki koşullar özellikle küçük bebekleri olanlar ve hamile kadınlar için çok sertti ve hiç hijyenik değildi.⁸²

73. Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural43(2), 47-49 ve 76 (c)

74. Bangkok Kuralları, Kural 24; Bkz. ayrıca gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 48 (2).

75. Örneğin, 2000'den beri ABD'de, 14 eyalette hamile kadınların prangaya vurulması yasaklanmış olsa da diğer yerlerde hapisane yöneticileri buna karşı çıkmaktadır. (Bkz. <http://www.thecrimereport.org/archive/2011-08-chained-and-pregnant> ve <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=106119>) <erişim tarihi 24 Kasım 2015>; Bkz. ayrıca 'Va. House subcommittee rejects bill to restrict use of restraints on pregnant prison inmates', Associated Press, Yayın tarihi: 9 Şubat, <http://apvonline.org/page/10/> <erişim tarihi 24 Kasım 2015>.

76. Örneğin, American College of Obstetricians and Gynecologists ve American Public Health Association (Amerikan Halk Sağlığı Derneği), kadınların sağlığını tehdit ettiği ve ağır acı ve travmaya neden olduğu için pranga kullanımını kınamaktadır. The Center for Reproductive Rights hamilelik, doğum ve doğum sonrası evrelerde hareketin kısıtlanmasının tehlikeli olduğuna dikkat çekmektedir. (Bkz. Shackling of pregnant women and girls in correctional systems, NCCD Center for Girls and Young Women, (http://www.nccdglobal.org/sites/default/files/publication_pdf/shackling.pdf) <erişim tarihi 24 Kasım 2015>). Uluslararası Af Örgütü (AI), Northwestern Üniversitesi Prentice Kadın Hastanesi'nde konuşan bir kadın-doğum uzmanı ve bir jinekologun bu konudaki endişelerini dile getirdikleri bir yayın hazırlamıştır: 'Not part of my sentence: Violations of the Human Rights of Women in Custody,' içinde, AI endeksi: AMR 51/01/99, Amnesty International, Mart 1999.)

77. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezalandırmanın Önlenmesi için Avrupa Komitesi, CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2006, 10. Genel Rapordan alıntı, CPT/Inf (2000) 13, para. 27.

78. Bangkok Kuralları, Kural 24, Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 48 (2).

79. Bangkok Kuralları, Kural 5.

80. CPT Standards, 2006 Basımı, 10. Genel Rapordan alıntı, CPT/Inf (2000) 13, para. 31.

81. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ve Cezalandırma Önleme Alt Komitesi Benin Raporu, CAT/OP/BEN/1, 15 Mart 2011, para. 114.

82. A.g.e. para. 185

İzleme grupları, her zaman, kadınların özel hijyen ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını ve hamile kadınlar, çocuk emziren kadınlar ve yanında bakmaları gereken çocukları olan kadınların ve çocuklarının özel hijyen ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını denetlemelidir. Bangkok Kuralları ile birlikte Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) tarafından öngörülen çocuğun yüksek yararı doğrultusunda hareket etme zorunluluğunu gözeterek kadınları bazı ülkelere insanlık dışı ve onur kırıcı muameleye karşılık gelen koşullardan korumak amacıyla, izleme grupları, daha ileri gidebilir ve Bangkok Kuralları'nı referans noktası olarak, bu kategorilerdeki kadınlar için hapis cezasına alternatiflerin kullanılmasını teşvik edebilir.⁸³

Kadınların üreme sağlığı ve cinsel sağlık hakları başta olmak üzere toplumsal cinsiyetlerine özgü sağlık hakları hapisanelerde genellikle ihlal edilmektedir. Bunlar arasında, kadınların toplumsal cinsiyetlerine özgü sağlık ihtiyaçlarına odaklı önleyici sağlık hizmetlerine (örneğin, rahim ve göğüs kanseri taramaları) veya kadınların özel tehdit altında olduğu HIV/AIDS için gönüllü test yaptırmaya, tedavi ve bakım dahil cinsel yolla bulaşan enfeksiyonları (CYBE) tedavi hizmetlerine erişmemeleri yer almaktadır.⁸⁴ Aslında, hapisanedeki kadınlar, cinsel şiddet, seks işçiliği veya uyuşturucu kullanımı benzeri yaygın geçmiş öyküleri nedeniyle CYBE konusunda yüksek risk grubu oluşturmaktadır. Doğum öncesi ve sonrasında bakım ve doğum hizmeti genellikle hiç yeterli değildir.

Sağlık muayenelerinin de belli koşullarda insanlık dışı ve onur kırıcı olarak deneyimlenebileceği de dikkate alınmalıdır. Buna örnek olarak, bir kadın mahpusun bir kadın sağlık uzmanı tarafından muayene ve tedavi edilmeyi istemesi ancak gerekçesiz olarak isteğinin yerine getirilmemesi verilebilir. Kadın mahpusların muayeneleri sırasında güvenlik görevlilerinin (bazen erkek olanların) hazır bulunması kadınların tıbbi gizlilik talebi ve onurlarının korunması gereklerinin yerine getirilmemesine neden olabilir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınlar için bu türden uygulamalar ciddi şiddet ve aşağılanmaya neden olabilir. İzleme organları, Bangkok Kuralları gereği toplumsal cinsiyete özgü sağlık hizmetlerinin, en azından toplumsal olarak mevcut olanlara eşit derecede, kadın mahpuslara sağlanıp sağlanmadığını değerlendirmelidir.⁸⁵ Ayrıca, kadın mahpus, kadın doktor ya da hemşire tarafından muayene ya da tedavi edilmeyi talep ettiğinde, acil tıbbi müdahale gerektiren durumlar haricinde, olanaklar elverdiğince bunun sağlanması ya da erkek sağlık çalışanı muayeneyi gerçekleştirirken kadın bir görevlinin muayene sırasında hazır bulunması sağlanmış mı kontrol edilmelidir.⁸⁶ İzleme grupları Bangkok Kuralları, Kural 11'in uygulanıp uygulanmadığını da belirlemelidir. Bu

Kural, muayene sırasında sağlık çalışanı olmayan görevlilerin hazır bulunmasını yasaklamakta, ancak aynı zamanda eğer sağlık çalışanı olmayan görevlilerin gerekçelendirilebilir güvenlik nedenleriyle hazır bulunması veya kadının kadın bir eşlikçi talep etmesi halinde 'bu çalışanın kadın olması ve muayenelerin mahremiyet, onur ve gizliliği gözeterek yürütülmesi' koşulunu getirmektedir.⁸⁷

i. Aile ile temasın yeterince sağlanmaması

Çoğu kadın mahpusun karşılaştığı önemli bir sorun, az sayıda kadın mahpusun olması ve buna karşılık az sayıda kadın hapisanesinin bulunması nedeniyle, alıkonuldukları yerin genellikle evlerinden uzakta olmasıdır. Bu, ailelerinin bu kişilerle temasta bulunma konusunda güçlüklerle karşılaşması anlamına gelir. Toplulukları, aileleri ve özellikle çocukları ile bağlantının zarar görmesi çoğu çocuklarının bakımını üstlenmek durumunda olan kadınlarda büyük endişe ve üzüntü yaratabilir. Bazı ülkelerde mahpusların gıdaya erişimi yetersizdir ve mahpuslar gıda için ailelerinden destek bekler; bu durumlarda kadın mahpuslar çok dezavantajlı duruma düşmektedir. Buna ek olarak, eş ziyaretine izin verildiğinde, kadın mahpuslar erkeklerle aynı hakları kullanamamaktadır. Bu, çoğu hapisane sisteminde kadın mahpuslara karşı ayrımcılık yapılan konulardan biridir ve kadın mahpusların ruh sağlığı üzerinde çok ağır etkileri olabilmektedir. Bu dezavantaj, disiplin cezalarıyla aile temasının azaltıldığı ya da yasaklandığı sistemlerde artabilir.

Bangkok Kuralları, kadınların ikamet ettikleri veya sonunda serbest bırakılmak istedikleri yerlere yakın bir yerde tutmak için özel çaba sarf etme sorumluluğunu yetkili makamlara vermektedir.⁸⁸ Hapisane yetkililerinin ayrıca kadın mahpuslar ve aileleri arasındaki bağlantıları kolaylaştırma konusunda özel çaba sarf etmeleri ve kadınların yine kadın doktor veya hemşire tarafından muayene edilmelerini ve erkeklerle aynı eş ziyareti haklarına sahip olmalarını sağlamaları gerekmektedir.⁸⁹

İzleme grupları, Bangkok Kuralları uyarınca, ülkelerinde hapisanelerden sorumlu yetkililerinin bu tür çaba sarf edip etmediklerini değerlendirmeli ve kadınların evlerine yakın yerlerde tutulmalarını tavsiye etmelidir. Gruplar, ayrıca bunun yapılamadığı yerlerde, hapisane yetkililerinin kadınların dezavantajlı durumlarını telafi edecek tedbirler alıp almadığını değerlendirmeli ve bu tedbirlerin bulunmadığı yerlerde konu hakkında tavsiyede bulunmalıdır. Örneğin yetkililer ulaşım konusunda yardımcı olabilir; eğer mahpusların telefona erişimi varsa kadın mahpuslar için aile aramalarını artırabilir ve diğer tedbirlerin yanı sıra ziyaret sürelerini uzatabilirler.⁹⁰

83. Bangkok Kuralları, Kural 64.

84. Kadınların HIV'e karşı özel bir fiziksel kırılganlığı söz konusudur. Çalışmalara göre kadınlara cinsel yolla HIV bulaşması olasılığı erkeklerin iki katıdır. Önceden mevcut olan cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar bu riski artırabilir. (Women and HIV in Prison Settings, HIV/AIDS Unit, UNODC, s.3.)

85. Bangkok Kuralları, Kural 10(1).

86. Bangkok Kuralları, Kural 10(2).

87. Bangkok Kuralları, Kural 11.

88. Bangkok Kuralları, Kural 4.

89. Bangkok Kuralları, Kural 26 – 28, gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural58 (2).

90. Bkz. PRI, *Guidance Document on the United Nations Rules on the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules)*, 2013, s.71

İzleme grupları ayrıca disiplin cezası olarak aile temasının yasaklanıp yasaklanmadığını belirlemeli ve Bangkok Kuralları⁹¹ doğrultusunda mevzuatta veya uygulamada bu tedbire son verecek tavsiyelerde bulunmalıdır.

j. Bakım gerektiren çocukları hapisshanedeki annelerinden ayırma konusunda uygunsuz kararlar

Çoğu ülkede, bakılması gereken çocuklar kanunla belirlenen belirli bir yaşa kadar anneleri ile kalabilmekte ve sonrasında hapisshaneden çıkarılmaları gereken yaş ise uygulamada değişiklik göstermektedir. Söz konusu bakım ihtiyacı olan çocuğun yüksek yararına ve dışarda bakımı için yapılması gerekenlere dair uygun bir değerlendirme yapılmaksızın hapisshaneden çıkarılması hem anne hem de çocuk üzerinde ağır etkilere neden olmaktadır; bu durum annede büyük acı ve endişe uyandırmakta ve çocuğa da olası uzun vadeli duygusal, gelişimsel ve ayrıca muhtemelen fiziksel zarar vermektedir. Bu konuda ilk defa Bangkok Kuralları, hapisshane bu tür çocuklara yönelik muameleye ek olarak çocukların hapisshaneden gönderilmesine dair karar verme mekanizmaları konusunda uluslararası standartları ortaya koymuştur. Kurallar, çocukların hapisshaneden çıkarılmalarına dayalı kararın vaka bazında bireysel değerlendirmeye göre verilmesi gerektiğini, her zaman çocuğun yüksek yararının dikkate alınmasını ve hapisshane dışında tatmin edici bakım düzenlemeleri sağlanmaksızın asla bu kararların verilmemesi gerektiğini belirtmektedir.⁹² Örneğin SPT, Brezilya üzerine yazdığı raporda bu ilkeye uyulmaması konusundaki endişelerini dile getirmiştir:

SPT, hapisshanede çocukları ile birlikte bulunan annelerin iki yaşından sonra çocuklarının velayetini kaybettikleri ve bazı durumlarda çocukların evlatlık verildiği iddiaları karşısında endişe taşımaktadır. SPT, çocukların anneleri ile birlikte hapisshanede kalmalarına izin veren kararların çocukların yüksek yararına ve titiz bireysel değerlendirmelere dayandırılmasını tavsiye etmektedir.* SPT ayrıca, Taraf Devletin çocuğun evlatlık verilmesi uygulaması ve bu durumlarda çocuğun velayetine dair mevzuatın uygulanması hakkında bilgi vermesini talep etmektedir.⁹³

*Bangkok Kuralları, Kural 49 ve 52.

İzleme grupları, bakılması gereken çocukların anneleri ile birlikte hapisshanede kalmalarına izin verme ve bu çocukların hapisshaneden çıkarılması konusundaki kanun ve uygulamaların Bangkok Kuralları, Kural 49 ve 52 uyarınca incelemesini yapmalı ve gerektiğinde yine Bangkok Kuralları uyarınca mevzuat ve uygulamanın değiştirilmesi tavsiyesinde bulunmalıdır.

k. Koruma amaçlı alıkonulma

Bazı ülkelerde, kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten korunmak için hapisshanelerde alıkonulmaktadır. Bu kadınlar arasında tecavüze uğramış ve ifade vermemesi için fail ya da akrabaları tarafından zarar görme tehlikesi altında olanlar ve gelenek, görenek ya da dine ait katı normları çiğnemiş ve bu nedenle 'sözde namus adına işlenen cinayet' riski ile karşılaşmış olanlar bulunmaktadır. Bazı ülkelerde hapisshaneler, insan ticareti mağdurlarını korumak için de kullanılabilir.

Kadınlar korunma amacıyla bazen uzun süre alıkonulmakta ve bu durumun kendisi bir kötü muamele haline gelmektedir. İşkence Özel Raportörü'nün Ürdün örneğinde belirttiği üzere, kadınlar sözde namus cinayeti mağduru olma riski nedeniyle 14 yıla kadar uzayan sürelerle alıkonulabilmektedir.⁹⁴ Alıkonulmanın (sözde) bir koruma aracı olarak kullanılması ağır bir ayrımcılık biçimidir. Fail yerine mağduru ya da potansiyel mağduru cezalandırmakta, kadını daha fazla suçlu haline getirmekte ve kadınları tecavüz ya da cinsel istismarı bildirmekten caydırmaktadır.

Bu kadınların korunması için en iyi seçenek, kadınların bu şekilde korunmayı istediklerini açıkça bildirmeleri halinde, bağımsız organlar ya da sosyal hizmet birimleri tarafından işletilen sığınma evleri ya da güvenli evlere geçici olarak yerleştirilmeleridir.⁹⁵ Ne yazık ki, güvenli evlere olan talep arzdan fazladır; bu da kadınların korunması için kadınların geçici olarak tutuklevleri ya da hapisshanelerin ayrı bölümlerine yerleştirilmeleri gerekebilmektedir.⁹⁶

Bazı ülkelerde bu tür korumaların gerekliliği gerçeğini ve bunun kadınlar için yaratabileceği riskleri dikkate alan Bangkok Kuralları'na göre '... bir kadının korunması için alıkonulmasını içeren geçici tedbirler sadece ilgili kadının tarafından gerekli görüldüğünde ve açıkça talep edildiğinde uygulanmalı ve her koşulda adli ve diğer yetkililerce denetime tabi olmalıdır. Bu türden koruyucu tedbirler ilgili kadının iradesi dışında devam ettirilmemelidir.'⁹⁷ Daha uzun vadede, Devletlerin bu istisnai tedbirlerin gerekli

91. Bangkok Kuralları, Kural 23, Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 43 (3).

92. Bangkok Kuralları, Kural 52, Gözden Geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural 29.

93. *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele ve Cezalandırmayı Önleme Alt Komitesi Brezilya Raporu*, CAT/OP/BRA/1, 5 Temmuz 2012, para. 120, 121.

94. A/HRC/7/3, para. 43, Ürdün Özel Raportörü Haziran 2006 tarihli raporuna gönderme ile, A/HRC/4/33/Add.3, para. 39 ve 72.

95. Bangkok Kuralları, Kural 59.

96. Örneğin, Afganistan'daki Ceza ve Tutuklevleri Kanun'unda, Adalet Bakanlığı izni ve kişinin yazılı talebi ile, alıkonulma merkezi sorumlularının ciddi tehdit alan ve güvenlikleri tehlikede olanlara gözaltı merkezleri ve hapisshanelerde geçici barınma ve koruma sağlamaları hükmü vardır (Madde 53).

97. Bangkok Kuralları, Kural 59.

olmamasını sağlayarak kadınları şiddetten korumak ve yeniden mağdur haline getirilmelerini önlemek için kapsamlı hukuki, siyasi ve idari tedbirler geliştirme sorumlulukları vardır.⁹⁸ Bu tür uygulamaların olduğu ülkelerde, başta uzun süre alıkonulanlar olmak üzere bu kadınların belirlenmesi, durumlarının incelenmesi ve sığınma evi işleten STÖ ve kadın grupları ile bağlantıları kolaylaştırarak korunmalarının başka yollarla sağlanmasını yardımcı tedbirlere destek olma ve mağdurlar korunmaya çalışırken faillerin adaletten kaçmalarını sağlayan belirli kanunların değişikliği için tavsiyede bulunma konularında izleme organları önemli rol oynayabilir.

4. Daha fazla risk altında olan bazı kadın kategorileri

a. Kız çocukları

Kız çocukları, yaşları, toplumsal cinsiyetleri ve az sayıda olmaları nedeniyle alıkonulanlar arasında en kırılgan gruplardan birini oluşturmaktadır. Çalışmalar, alıkonulmuş kız çocukların büyük çoğunluğunun ceza adaleti sistemine dahil olmadan önce istismara uğramış olduğunu göstermektedir.⁹⁹

Alıkonulmuş olan kız çocuklarının az sayıda olması nedeniyle, 'çoğu ülke bu çocuklar için özel düzenleme yapmamakta ve ayrı tesis sağlamamaktadır',¹⁰⁰ ve kız çocukları cinsel şiddet dahil şiddete maruz kalma riskine neden olacak şekilde karma çalışanları olan yerlerde ve/veya oğlan çocukları ile birlikte tutulmaktadır.¹⁰¹ Polis karakollarında bu risk genellikle yüksektir ve kız çocuklarının ayrılması polis karakollarını değil sadece hapishaneleri kapsamaktadır. Kız çocukları aynı zamanda daha büyük yaşta kadınlar ve kadın çalışanlar tarafından da istismar edilebilmektedir.

Alternatif olarak, 'erkeklerden ve oğlan çocuklarından ayrı tutulmalarını sağlamak için kız çocukları tecritte tutulmakta ya da evlerinden uzak yerlerde alıkonulmaktadır'.¹⁰² Aile ve çevrelerinden ayrı tutulmaları sonucunda kız çocuklarının ruh sağlığı, duygusal iyiliği, öz-saygıları, toplumsal becerileri, yaşam ve becerileri farklı derecelerde etkilenir ancak ruh sağlığı meseleleri nadiren ele alınmaktadır.

Mevcut çalışmalar, kız çocuklarının (depresyon benzeri) duygudurum bozukluklarının yanı sıra

anksiyete bozuklukları konusunda oğlan çocuklarından çok daha fazla etkilendiğini göstermektedir.¹⁰³ Sonuç olarak kızlar, oğlanlara veya yetişkinlere kıyasla kendilerine zarar verme ve intihar girişiminde bulunma konusunda çok daha yüksek bir riske sahiptir.¹⁰⁴

Hapishane sistemleri temelde erkekler için tasarlandığından, kız çocuklarının ihtiyaçları genelde hapishane politikası ve usulleri tarafından dikkate alınmamaktadır. Bu da, örneğin, karşılaşılabilecekleri toplumsal damgalama ve hamilelikle başa çıkma konusunda deneyimsizlikleri nedeniyle alıkonulma yerlerindeki en kırılgan gruplardan biri olan hamile kız çocuklarına sunulması gereken jinekolojik hizmetler dahil sağlık hizmetlerinin düzenli ve sık olmamasına ya da hiç bulunmamasına neden olabilmektedir.¹⁰⁵

Kız çocukları 'haklarından daha az haberdardır ve daha da azı şiddet olaylarını ele alacak güvenli, etkili ve çocuğa ve toplumsal cinsiyete duyarlı danışmanlık, raporlama ve şikayet mekanizmalarına erişime sahiptir'.¹⁰⁶

Bangkok Kuralları, Kural 36 – 39, kız çocuğu mahpusların özel korunma ihtiyaçlarını, eğitim ve mesleki eğitime eşit erişim yükümlülüğünü, yaşa ve toplumsal cinsiyete özel program ve hizmetlere olan ihtiyacı, düzenli jinekolog muayenesi dahil sağlık hizmetlerinin konuyla ilgisini ve hamile kız çocuğu mahpusların yaşadıkları özel güçlükleri tanıyarak küçük yaşta kadın mahpusları ele almaktadır.

İzleme grupları, kız çocuklarının kötü muamele ve işkenceden korunması için özel tedbirlerin alınıp alınmadığını değerlendirmelidir. Bu değerlendirmelerde; kız çocuklarının yetişkin erkek mahpuslarla kadın mahpuslardan ve oğlan çocuklarından kesin bir şekilde ayrı tutulmaları, özel olarak seçilmiş ve eğitim almış kadın çalışanların gözetiminde olmaları, diğer mahpuslar ve hapishane çalışanlarının istismarını önlemek için uygun gözetimde olmaları ve gizli ve bağımsız şikayet mekanizmasına erişimlerinin olması yer almalıdır.¹⁰⁷

b. İnsan ticareti mağdurları ve seks işçileri

Devletlerin insan ticareti mağdurlarını korumalarını ve yeniden mağdur etmemelerini zorunlu kılan uluslararası sözleşmelere rağmen, çoğu ülkede insan ticareti mağdurlarına fuhuş, yasadışı giriş,

98. Kadına karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, Madde 4 (f).

99. PRI/IPJJ, *Neglected Needs: Girls in the criminal justice system*, s.10.

100. Çocuklara karşı şiddet konusunda çalışan Genel Sekreter Özel Temsilcisi, *Safeguarding the rights of girls in the criminal justice system*, 2015, s.5.

101. Bkz. örneğin, 'Custody and Control, Conditions of Confinement in New York's Juvenile Prisons for Girls,' Human Rights Watch, American Civil Liberties Union, Eylül 2006.

102. Çocuklara karşı şiddet konusunda çalışan Genel Sekreter Özel Temsilcisi, *Safeguarding the rights of girls in the criminal justice system*, 2015, s.6, A/HRC/21/25 alıntısı, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, UNODC ve Çocuklara karşı şiddet konusunda çalışan Genel Sekreter Özel Temsilcisinin çocuk adaleti sisteminde çocuklara karşı şiddetin önlenmesi konusunda ortak raporu, 27 Haziran 2012, para. 45.

103. Teplin L. A. ve diğerleri, 'Psychiatric Disorders in Youth in Juvenile Detention', *Archives of General Psychiatry*, Cilt59, No 12, F. T. Sherman, *Making Detention Reform Work for Girls, A Guide to Juvenile Detention Reform*, Juvenile Detention Alternatives Initiative Practice Guides 5 içinde, Annie E. Casey Foundation, 2013.

104. Bkz. örneğin, HM Chief Inspector of Prisons for England and Wales, *Annual Report 2006-7*.

105. PRI/IPJJ, *Neglected Needs: Girls in the criminal justice system*, s.13.

106. Çocuklara karşı şiddet konusunda çalışan Genel Sekreter Özel Temsilcisi, *Safeguarding the rights of girls in the criminal justice system*, 2015, s.4.

107. Bkz. PRI, *Guidance Document on the United Nations Rules on the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules)*, 2013, s.96.

yasadışı ikamet ya da çalışma suçlarıyla hapis cezası verilmektedir.¹⁰⁸ Bu durumdaki kadınlar, geçmişte seks işçiliği yapmış olmaları ya da hafifmeşrep olduklarına dair önyargıya dayalı algılamalar nedeniyle özellikle kırılığandır. Benzer endişeler, aynı nedenlerle, seks işçileri için de geçerlidir. İnsan ticareti mağdurlarının kırılmalılığı, yabancı ülke vatandaşlıkları ve çoğu zaman hapse girdikleri ülkenin dilini bilmemeleri nedeniyle artmaktadır. Toplumsal ağlarının bulunmaması ve iletişime geçememeleri onları daha da yalnızlaştırmakta, alıkonuldukları yerde -formel veya enformel- iç kural ya da kodları anlamalarını güçleştirmekte ve başta cinsel istismar olmak üzere istismar ve zor kullanılmasına karşı kırılmalılıklarını artırmaktadır.

BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri İnsan Hakları ve İnsan Ticareti hakkında İlke ve Rehber Kuralları,¹⁰⁹ insan ticareti mağdurlarının suçlu hale getirilmemeleri hükmünü içermektedir. UNHCR'a göre, 'insan ticaretinin ve tekrarının önlenmesi alıkonulma için genel bir gerekçe olarak kullanılamaz, ancak bireysel olay temelinde gerekçelendirilebilir. ... Başta çocuklar olmak üzere, mağdurlar veya potansiyel mağdurlar için bazen güvenli evler ve diğer bakım düzenlemeleri dahil alıkonulmaya alternatifler gerekir.'¹¹⁰

İnsan ticareti mağdurları ve seks işçileri herhangi bir nedenle alıkonulduklarında, sorumlu yetkililer bu kişileri toplumsal cinsiyete dayalı şiddet dahil, kötü muamele ve işkenceye karşı koruyacak tedbirler almalıdır. Ayrıca, hapisanede en yaygın olarak kullanılan dili konuşuyorlarsa, kuruma kabul sırasında ve alıkonulma süreleri boyunca gerektiğinde çeviri hizmeti sunulmalı ve anladıkları bir dilde alıkonulma yeri, kurallar ve düzenlemeler, hak ve yükümlülükleri ile ilgili tüm bilgiye ve bağımsız şikayet mekanizmalarına erişimleri sağlanmalıdır. İzleme organları, risk altındaki bu kadınların belirlenmesi ve güvende olmalarının sağlanması için önemli bir rol oynar ve aynı zamanda hükümetlerine 'BM Ulus-ötesi Örgütlü Suçlara karşı Sözleşme'ye ek olarak hazırlanmış Başta Kadınlar ve Çocuklar olmak üzere İnsan Ticaretinin Önlenmesi, Bastırılması ve Cezalandırılması Protokolü'nü onaylama Bangkok Kuralları hükümleri gereği bunun uygulanması tavsiyesinde bulunabilir.¹¹¹

c. Ruh sağlığı desteğine ihtiyaç duyan kadınlar

Hapishanede tutulan kadınlar, genellikle ev içi şiddet, fiziksel ve cinsel istismar nedeniyle, erkeklere kıyasla daha fazla ruh sağlığı sorunu yaşamaktadır.¹¹² Özellikle kadının toplumsal cinsiyetine özgü ihtiyaçları karşılanmadığında ve aileleri ile bağları bozulduğunda, hapis yeni ruh sağlığı sorunlarına ya da öncekilerin ağırlaşmasına neden olur. Buna ek olarak, zihinsel engelli kadınların gerekenden daha yüksek güvenli yerlerde tutulmalarına sıkça rastlanmaktadır, zira bu kişilerin ihtiyaçları ruhsal sağlıklarına çok zarar verebilecek ve durumlarını kötüye götürecek şekilde risk olarak değerlendirilmektedir. Zihinsel engelli kadınlar, kendilerini savunacak ya da koruyacak psikolojik yapıya sahip olamayabileceklerinden istismara daha açıktır ve belli sınırların aşıldığını ya da şikayetlerinin ciddiye alınmadığını ayırt edemeyebilirler. Psikiyatri kurumlarındaki kadınlar da benzer risklerle karşı karşıyadır.

İzleme grupları, ruh sağlığı desteğine ihtiyaç duyan kadınların karşılaştığı risklerin azaltılması ve ruhsal esenliklerinin korunması için bu konudaki Bangkok Kuralları hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığına bakmalıdır. Bunlar arasında kuruma kabulde ruh sağlığına dair ayrıntılı bireysel değerlendirme¹¹³ ve ihtiyacı olanlara bireyselleştirilmiş, toplumsal cinsiyete duyarlı ruh sağlığı tedavisinin sunulması¹¹⁴ yer alır. Ruh sağlığı desteğine ihtiyacı olduğu teşhisi bulunan kadınlar en az kısıtlayıcı ortamlarda tutulmalı ve asla hücre hapsine alınmamalıdır.¹¹⁵ Bu uygulamaya dair diğer sınırlamaların yanı sıra gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar'a göre hücre hapsi 'durumlarını kötüleştirebilmesi nedeniyle, zihinsel ya da fiziksel engelli mahpuslar için yasaktır'.¹¹⁶ Ruh sağlığı desteğine ihtiyaç duyan kadınlar için ceza belirlenirken, hapsedenlerin akıl ve ruh sağlığı üzerindeki etkileri gözetilerek topluluk içinde tedavi görebilecekleri alternatifler düşünülmelidir.¹¹⁷

d. Yüksek risk altındaki diğer gruplar

Kötü muamele ve işkence açısından özellikle kırılmalı durumda olan diğer kadınlar, engelli kadınlar, yabancı ülke vatandaşı kadınlar, etnik ve ırk azınlık gruplarına, yerli halklara mensup olanlar, trans kadınlar ve lezbiyenlerdir.¹¹⁸

108. BM Genel Kurulu, BM Ulus-ötesi Örgütlü Suçlara karşı Sözleşme'ye ek olarak hazırlanmış Başta Kadınlar ve Çocuklar olmak üzere İnsan Ticaretinin Önlenmesi, Bastırılması ve Cezalandırılması Protokolü, 15 Kasım 2000, erişim için: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4720706c0.html> <erişim tarihi 20 Ekim 2012> Madde 6-8 ve 9 (b).

109. UN High Commissioner for Human Rights, *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, E/2002/68/ Ek.1 (2002), İlke 7.

110. UNHCR, *Guidelines on the Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers and Alternatives to Detention*, Guideline 9.4, 2012, s.38. <http://www.unhcr.org/505b10ee9.html> <erişim tarihi 24 Kasım 2015>.

111. Bangkok Kuralları, Kural 66.

112. UNODC, *Handbook for Prison Managers and Policymakers on Women and Imprisonment*, s.10.

113. Bangkok Kuralları, Kural 6.

114. Bangkok Kuralları, Kural 12.

115. İstanbul Protokolü, aynı yer, s. 24.

116. Gözden geçirilmiş Standart Asgari Kurallar, Kural45 (2); Bkz. Bölüm 3 f.

117. Ruhsal Hastalıkları olan Kişilerin Korunması ve Ruh Sağlığının İyileştirilmesi İlkeleri doğrultusunda zihinsel engelli bulunan kişilerin mümkün olduğunca yaşadıkları topluluk içinde tedavi edile ve bakılma hakkı vardır (Principles for the protection of persons with mental illness and the improvement of mental health care, İlke 7.1).

118. Hapishanedeki bu gruplara muamele ve alıkonulmaya alternatifler hakkında ayrıntılı yönlendirme için bkz. UNODC *Handbook on Prisoners with Special Needs* ve UNODC *Handbook for Prison Managers and Policymakers on Women and Imprisonment*.

Bu konuyu ele almak için izleme organlarının ne gibi özellikleri olmalıdır?

İzleme gruplarının üyelerinin doğru bir bütünlük, uzmanlık ve deneyim sergilemesi; kadınların karşılaştıkları riskleri toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde tespit etmeyi ve aranan çözümlerin/ alınan tedbirlerin bu türden riskleri bilgiye dayalı biçimde azaltmasını ve ortadan kaldırmasını sağlamak için önemlidir.

İlk önemli kural, izleme organlarının toplumsal cinsiyet açısından içermeci şekilde oluşturulması yani üyeleri arasında kadınların olmasıdır.¹¹⁹ Buna ek olarak, izleme gruplarında kadın doktorlar ve psikologlar yer almalıdır. Başta cinsel şiddet olmak üzere şiddete uğramış kadınların yaşadıkları travma sonrası bozukluk ve diğer travmalarla başa çıkmayı bilen bazı üyelerin olması gerekir. Üyelerin tamamının cinsel şiddet ve diğer toplumsal cinsiyete özgü meselelerle başa çıkabilmek için eğitim almaları önemli bir tercih sebebidir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bir dil kullanarak doğru soruları sorabiliyor olmalıdırlar.

Üyelerin tamamının kadınları şiddet ve ayrımcılıktan koruyacak ve alıkonulma yerlerinde kadınların toplumsal cinsiyetlerine özgü ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak başlıca uluslararası araçların hükümlerini çok iyi bilmesi gerekir.

İzleme gruplarında ayrıca ülkedeki kadın hapisane nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan etnik ya da ırk azınlıkları, yerli halk ya da yabancı ülkelerin yurttaşlarından kadın üyeler olmalıdır. Bu sayılan gruplardan kadınlar kendi gruplarından üyelerin daha iyi anlayarak çözüm sunabileceği özel ve çoklu kırılganlıklar yaşamaktadır. Yine kız çocukları ile yapılan görüşmelerin çocuğa ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir biçimde yapılmasını ve yanıtlar ile tavsiyelerin profesyonel olmasını sağlamak için çocuk psikolojisi bilen bazı üyelerin bulunması gereklidir.

119. Bangkok Kuralları, Kural 25 (3).

Tavsiye edilen okumalar

Bu listede, çalışmada geçen bazı önemli belgeler yer almaktadır ancak tüm referanslar yer almamaktadır.

PRI Guidance Document and Index of Implementation on the United Nations Rules on the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (Bangkok Rules), 2013.

<http://www.penalreform.org/resource/bangkok-rules-guidance-document-index-implementation/>

UNODC *Handbook for Prison Managers and Policymakers on Women and Imprisonment*, Atabay, T., New York, 2. basım, 2014

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/women_and_imprisonment_-_2nd_edition.pdf

Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman and degrading treatment of punishment (İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele Özel Raportörü Raporu), Manfred Nowak, 15 Ocak 2008, A/HRC/73

International Centre for Prison Studies, 'Penal Reform and Gender', *Gender and Security Sector Reform Toolkit, Update on the Bangkok Rules* içinde, Editörler: Megan Bastick ve Kristin Valasek, Geneva: DCAF, OSCE/ ODIHR, UN-INSTRAW, 2008, Güncel Versiyon 2012.

AdvocAid, *United Nations Rules for the Treatment of Female Prisoners*, 2011.

<http://www.advocaidsl.com/wp-content/uploads/2011/03/AdvocAid-Bangkok-Rules-training-booklet-Nov-11.pdf>

Penal Reform International, Submission to the UN Working Group on Discrimination against Women in Law and Practice (BM Kanunlarda ve Uygulamada Kadınlara karşı Ayrımcılık Çalışma Grubuna sunulan rapor), Ocak 2012

United Nations Office on Drugs and Crime ve World Health Organization, *Women's Health in Prison: Action Guidance and Checklists to Review Current Policies and Practices*, 2011, Brenda van den Bergh ve Alex Gatherer, WHO Regional Office for Europe; Tomris Atabay ve Fabienne Hariga, United Nations Office on Drugs and Crime

http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0015/151053/e95760.pdf

Quaker United Nations Office Geneva (QUNO) tarafından hazırlanmış konu ile ilgili bazı yayınlara ulaşmak için: <http://www.quno.org/areas-of-work/women-prison>

Second edition

Incorporates the 2015 revised Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules).

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura
association for the prevention of torture

Detention Monitoring Tool

**Addressing risk factors
to prevent torture
and ill-treatment**

Bu çalışma hakkında

Bu çalışma, Ulusal Önleme Mekanizmaları dahil, izleme organlarına polis tesislerini ya da cezaevlerini ziyaret ederken önleyici görevlerini olabildiğince etkin şekilde yerine getirmeleri konusunda yardımcı olmak üzere analiz ve pratik rehberlik sunmayı amaçlayan ve PRI/APT tarafından geliştirilen Alıkonulma Yerleri İzleme Aracı'nın bir parçasıdır.

Araç, bu türden organlara işkence ve kötü muamelenin ortaya çıkabileceği ortamlara katkıda bulunan sistemsel risk etkenlerini ele alma konusunda destek vermeyi amaçlamaktadır. İçinde yer alanlar:

Tematik çalışmalar: Toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ya da kurum kültürü benzeri sisteme dair bir mercekten ceza adaleti sürecindeki düzenleme ve uygulamaları inceleyen kapsamlı bir izleme yaklaşımından yararlanabilecek geniş temaları analiz etmektedir.

Olgu çalışmaları: İzleme organlarının üst arama ya da hapisane personelinin çalışma koşulları benzeri işkence ve kötü muamele açısından yüksek risk taşıyan sistemsel meselelere nasıl odaklanabileceklerine dair pratik rehberlik sunmaktadır.

Pakette yer alan tüm kaynaklara çevrim-içi olarak ulaşılabilir: www.penalreform.org ve www.apt.ch. Yayınlar ayrıca Rusça, Fransızca ve İspanyolca dillerinde mevcuttur. Diğer diller için lütfen web sitelerine bakınız.

Penal Reform International
1 Ardleigh Road, London N1
4HS
Birleşik Krallık

+44 (0)207 923 0946
www.penalreform.org
Twitter: @PenalReformInt
© Penal Reform International 2015

Association for the Prevention of Torture
PO Box 137
CH-1211 Geneva 19
İsviçre

www.apr.ch
Twitter: @apt-geneva

ISBN 978-1-909521-50-6

"Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."